

Herziening ten nadele

Het Nederlandse strafprocesrecht op weg naar een mogelijkheid tot
herziening van onherroepelijke strafzaken ten nadele van de verdachte

“A 19th century criminal justice system trying to solve 21st century crimes”

- Tony Blair, voormalig Brits premier

Herziening ten nadele

Het Nederlandse strafprocesrecht op weg naar een mogelijkheid tot herziening van onherroepelijke strafzaken ten nadele van de verdachte

Afstudeerproject deel II

Auteur: Viviën Schoonbrood - 1539843

Begeleidster: Mevr. Talien van der Dussen

Hogeschool Utrecht

Faculteit Maatschappij & Recht

HBO Rechten VT studiejaar 4

16 mei 2011 te Utrecht

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeerscriptie welke ter afronding van de bacheloropleiding HBO-Rechten aan de Hogeschool Utrecht dient. Vier jaar lang heb ik met veel plezier en inzet deze opleiding gevolgd en naast juridisch-inhoudelijke kennis en vaardigheden, voornamelijk ontzettend veel levenservaring opgedaan en eveneens genoten van het leven naast mijn studie in het prachtige Utrecht.

Nu het einde van mijn bacheloropleiding in zicht is gekomen, presenteer ik u deze afstudeerscriptie, welke toch de kroon op mijn studietijd tot nu toe vormt. De moeilijke maar zeer boeiende materie van de herzieningswetgeving en de grondbeginselen is mij veel duidelijker geworden en ik ben blij tot dit resultaat te zijn gekomen.

Graag wil ik in dit voorwoord van de gelegenheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken. Allereerst mijn lieve familie- en vriendenkring, die ik ontzettend dankbaar ben voor de oprecht getoonde interesse en ondersteuning in mijn studie, stage en afstudeerscriptie, en voor de geboden afleiding wanneer ik deze nodig had.

Verder de Centrale Verwerking Openbaar Ministerie, mijn oude stageplek en tevens mijn huidige werkgever, waar ik 'van de boeken de praktijk in stapte' en mijn eerste kennismaking met het werkveld heb gemaakt. Een speciaal woord van dank gaat uit naar de heer mr. Michiel Tros, parketsecretaris in dienst van de CVOM, die me wees op het aanhangige wetsvoorstel.

Ten slotte uiteraard de Hogeschool Utrecht en haar docenten, die me de afgelopen vier jaar de mogelijkheid hebben geboden te komen waar ik nu ben op juridisch gebied en me begeleid hebben in mijn leerproces. Met hun hulp en kennis kon ik een solide basis creëren voor mijn verdere (studie)loopbaan.

Ter afsluiting van deze inleiding op mijn afstudeeronderzoek rest mij niets anders dan u veel leesplezier en inzicht toe te wensen.

Utrecht, mei 2011

Viviën Schoonbrood

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Verantwoording onderzoek	6
1. De huidige herzieningsregeling	7
1.1 Geschiedenis van de huidige herzieningsregeling	7
1.2 Hoofdlijnen van de huidige herzieningsregeling	8
1.3 Mogelijke herziening van de herzieningsregeling	9
1.3.1 Het doel van de rechtspleging en de noodzaak van herziening ten nadele	9
1.3.2 Omstreden strafzaken	10
2. Het aanhangige wetsvoorstel	11
2.1 Hoofdlijnen van de voorgestelde regeling omtrent herziening ten nadele	11
2.1.1 Strafbare feiten waarbij herziening ten nadele mogelijk wordt	11
2.1.2 Uitspraken die voor herziening vatbaar worden	12
2.1.3 Gronden voor herziening ten nadele	13
2.1.3.1 Herziening op grond van nova	13
2.1.3.2 Herziening op grond van falsa	13
2.1.3.3 Rechtsdwaling	14
2.2 Wetgevingsprocedure	14
3. De geldende bezwaren	16
3.1 Herziening ten nadele en het ne bis in idem-beginsel	16
3.1.1 Constitutionele aspecten	16
3.1.2 Verdragsrechtelijke aspecten	17
3.1.2.1 Artikel 4 Zevende Aanvullend Protocol EVRM	17
3.1.2.2 Artikel 14 lid 7 IVBPR	17
3.2 Herziening ten nadele en het recht op een eerlijk proces	18
3.2.1 Tegenstrijdige belangen	18
3.2.2 Aantasting rechtszekerheid	19
3.2.3 Angst voor gemakzucht	19

3.3 Herziening ten nadele en lites finiri oportet	19
4. Herziening ten nadele in de Engelse wetgeving	21
4.1 Tainted acquittals	22
4.2 New and compelling evidence	22
5. Conclusie en aanbevelingen	25
5.1 Het ne bis in idem-beginsel	
5.1.1 Nationale wetgeving	25
5.1.2 Europese wetgeving	26
5.1.3 Internationale wetgeving	26
5.2 Het recht op een eerlijk proces	27
5.3 Lites finiri oportet	27
5.4 Het antwoord op de hoofdvraag	28
Samenvatting	30
Literatuurlijst	31
Bijlagen	
Bijlage 1. Lijst van gebruikte afkortingen	34
Bijlage 2. Aangehaalde wetsartikelen	35
Bijlage 3. Het wetsvoorstel ¹	38

¹ In dit onderdeel is de paginanummering helaas incorrect gezien dit kamerstuk zelf al een afwijkende nummering heeft.

Inleiding

Probleemomschrijving

Rechtspreken is mensenwerk en om die reden worden ook hierbij fouten gemaakt. Dit blijkt steeds vaker uit onder andere omstreden strafzaken als de Puttense moordzaak, de Schiedammer parkmoord en recentelijk uit zaak-Lucia de Berk.² Vanwege de onterechte veroordeling van een Haagse verpleegkundige staat deze laatste zaak misschien wel bekend als Nederlands grootste gerechtelijke dwaling van de laatste decennia.

Naar huidig recht kan herziening van zaken waarin sprake is van een onterechte veroordeling alleen worden toegepast ten voordele van de gewezen verdachte. Het herzien van een van de overige twee einduitspraken in de vorm van een vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolgning (verder: OVAR) is derhalve niet mogelijk.³ Daarnaast zijn de eisen waaraan een herzieningsverzoek moet voldoen, wil het überhaupt voor gegrondverklaring in aanmerking komen, ook nog eens uitermate hoog.

Onder andere uit de bovengenoemde strafzaken blijkt het gegeven dat vrijspraken niet herzien kunnen worden, een lastige kwestie te zijn. Dit omdat met name nieuwe technieken op het gebied van forensisch bewijs tegenwoordig steeds vaker (kunnen) zorgen voor nieuw essentieel bewijsmateriaal in zaken waarvan het vonnis echter al onherroepelijk is. Omdat dit tot gevolg heeft dat een eerder gegeven vrijspraak of OVAR omstreden raakt en om een - nu nog onmogelijke - herziening vraagt, is het wellicht wenselijk dat er in de toekomst ook binnen de Nederlandse wetgeving rekening gehouden kan worden met nieuwe cruciale feiten in onherroepelijke strafzaken.

Onder meer het Rotterdamse parket en de Rotterdamse politie hebben enige tijd geleden dan ook gepleit voor de introductie van de mogelijkheid van een herziening ten nadele van de verdachte.⁴ Leden van de Tweede Kamer hebben zich destijds - mede naar aanleiding van de rechterlijke dwaling in de Schiedammer parkmoordzaak - hierbij aangesloten en aangedrongen op een hervorming van de herzieningsregeling.⁵

In september 2009 heeft de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie, de heer mr. dr. E.M.H. Hirsch Ballin, het wetsvoorstel 'Wijziging van het Wetboek van Strafvordering (verder: WvSv) in verband met de invoering van een regeling betreffende herziening ten nadele van de gewezen verdachte (Wet herziening ten nadele)' ingediend. Met als belangrijkste reden dat *"de strafvorderlijke herzieningsprocedure wellicht onvoldoende bescherming tegen rechterlijke dwalingen en fouten biedt"*.⁶

Het maatschappelijke debat omtrent dit onderwerp herleefde weer na de indiening van het voornoemde wetsvoorstel. Hoewel velen binnen het strafrechtelijke werkveld van mening zijn dat de huidige herzieningsregeling aan herziening toe is, zijn er ook bezwaren tegen het opnemen van een mogelijkheid tot herziening ten nadele in het WvSv.

² Welgraven 2000, p. 15; Schreuder 2004, p. 3; Van Dongen 2010, p. 3.

³ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 045, nr. 3, p. 5.

⁴ Jensma 2007, p. 7.

⁵ *Kamerstukken II* 2006/07, 31 031 VI, nr. 8, p. 13.

⁶ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 2.

Allereerst valt hierbij met name te denken aan de opvatting dat herziening ten nadele in strijd is met een van de meest diepgewortelde en gerespecteerde grondbeginselen van het Nederlandse straf(proces)recht: het ne bis in idem-beginsel. Naast dit beginsel, dat inhoudt dat niemand twee keer voor hetzelfde feit mag worden vervolgd, speelt hierbij ook het beginsel inhoudende dat gedingen ooit beëindigd moeten worden: lites finiri oportet. Tevens wordt vaak gewezen op de frictie met artikel 6 Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (verder: EVRM): *right to a fair trial*. Uit het feit dat een aantal omliggende Europese landen - die ook bij het EVRM zijn aangesloten - de mogelijkheid tot herziening van strafzaken ten nadele van de verdachte al decennia in hun rechtssysteem hebben opgenomen, blijkt dat deze opvatting niet op voorhand in strijd is met het recht op een eerlijk proces. Tot slot worden er in de discussie enkele praktische bezwaren tegen de invoering van een mogelijkheid tot herziening ten nadele aangedragen.

Hoewel ik tijdens het bestuderen van de relevante literatuur een duidelijke visie met betrekking tot herziening ten nadele en de mogelijke frictie met deze grondbeginselen heb ontwikkeld, heb ik gepoogd tijdens het schrijfproces steeds objectief te blijven en open te staan voor tegenstrijdige opvattingen, welke deze visie hadden kunnen beïnvloeden. Na het afronden van dit onderzoek wegen de voordelen die gepaard gaan met het opnemen van een mogelijkheid tot herziening ten nadele in het Nederlandse straf(proces)recht, mijns inziens echter toch zwaarder dan de nadelen. Deze visie zal ik in dit onderzoek zo objectief mogelijk onderbouwen door middel van argumenten waarmee ik de geldende bezwaren tegen de aanname van het aanhangige wetsvoorstel met betrekking tot herziening ten nadele kan ontkrachten.

Doelstelling

Zoals u zich na het lezen van deze korte introductie in het onderwerp wellicht kunt indenken, is er omtrent de huidige herzieningsregeling en de mogelijke invoering van herziening ten nadele, een overdaad aan stof en uiteenlopende opvattingen die tot nadenken aanzetten. Dit gegeven heeft mij ertoe aangezet dit onderwerp verder onder de loep te nemen en door middel van dit onderzoek gepoogd misverstanden omtrent de mogelijke frictie met de grondbeginselen zo veel mogelijk te weerleggen. Dit afstudeeronderzoek heb ik gericht uitgevoerd aan de hand van de volgende doelstelling:

Het strafrechtelijke werkveld informeren over de mate waarin herziening van onherroepelijke strafzaken ten nadele van de verdachte in strijd is met de diepgewortelde en gerespecteerde grondbeginselen van het Nederlandse strafprocesrecht.

Ik heb gekozen om mijn afstudeerscriptie aan dit onderwerp te wijden omdat herziening ten nadele een actueel en juridisch relevant vraagstuk uit de beroepspraktijk van de HBO-jurist is, dat zeker ook maatschappelijke relevantie heeft, maar met name omdat een heldere visie hieromtrent noodzakelijk is om te komen tot verantwoorde politieke besluitvorming.

Het is lastig te komen tot een afweging die kan rekenen op een noodzakelijk draagvlak binnen de samenleving. Door middel van dit onderzoek wil ik een bijdrage leveren aan die afweging, met name door het strafrechtelijke werkveld duidelijkheid te verschaffen over de vraag of er al dan niet sprake is van frictie tussen herziening ten nadele en enkele belangrijke uitgangspunten van ons straf(proces)recht.

Vraagstelling

Gelet op de eerder beschreven probleemomschrijving en doelstelling heb ik de volgende onderliggende vraagstelling geformuleerd:

In hoeverre is herziening van onherroepelijke strafzaken ten nadele van de verdachte in strijd met de diepgewortelde en gerespecteerde grondbeginselen van het Nederlandse strafprocesrecht?

Opbouw onderzoek

Het antwoord op de bovengenoemde vraagstelling wordt in het daadwerkelijke betoog gevormd door de beantwoording van de volgende deelvragen, welke vertaald zijn naar een duidelijke hoofdstukindeling:

1. Hoe ziet de huidige herzieningsregeling in het Wetboek van Strafvordering eruit?
2. Hoe ziet het aanhangige wetsvoorstel met betrekking tot herziening ten nadele eruit?
3. Zijn de geldende bezwaren tegen de invoering van herziening ten nadele in het Wetboek van Strafvordering gegrond?
4. Hoe regelt Engeland haar wetgeving op het gebied van herziening ten nadele?

In het volgende hoofdstuk zullen de verschillende bronnen beschreven worden die zijn aangewend om een zo volledig mogelijk beeld krijgen van de problematiek die rondom herziening ten nadele speelt.

Verantwoording onderzoek

Afstudeerprofiel

Dit onderzoek past binnen de afstudeerprofielen 'overheid' en 'procespraktijk', gelet op het feit dat het vraagstuk met name speelt op macroniveau in de sfeer van de centrale overheid en de procederende partijen. Kenmerkend voor dit onderwerp is dat er niet één specifieke doelgroep te noemen is, maar dat het gehele strafrechtelijke werkveld in zekere zin te maken heeft met deze kwestie. Denk hierbij aan partijen als de rechterlijke macht, het ministerie van Veiligheid en Justitie, de advocatuur, opsporingsinstanties zoals de politie, de wetgever, de overheid en hoogleraren op strafrechtelijk gebied. Verder kunnen natuurlijk ook verdachten, slachtoffers, nabestaanden en andere betrokkenen te maken hebben met - of zelfs belang hebben bij - de modaliteit van herziening ten nadele.

Dataverzamelmethode

Deze afstudeerscriptie is gericht op het verhelderen van een kwestie uit de juridische beroepspraktijk en heeft de vorm van een literatuuronderzoek. De reden dat ik voor het uitvoeren van een dergelijk onderzoek heb gekozen, is dat ik mezelf na afronding van deze afstudeerscriptie - en daarmee mijn HBO-rechtenopleiding - 'jurist' mag noemen, waarbij het uitvoeren van een dergelijk onderzoek in het bloed zit.

Wat betreft het literatuurgebruik en andere toegepaste methoden van dataverzameling met betrekking tot dit onderzoek, heb ik de hoofdlijnen van de huidige herzieningsregeling en de ontstaansgeschiedenis hiervan geformuleerd na raadpleging van relevante wetgeving en literatuur. De aanleiding voor het mogelijk herzien van de huidige herzieningsregeling heb ik met behulp van artikelen uit verschillende vak- en nieuwsbladen gevonden in een aantal omstreden strafzaken. Voor de weergave van de hoofdlijnen van de voorgestelde regeling heb ik het aanhangige wetsvoorstel en andere relevante kamerstukken geanalyseerd.

De geldende bezwaren tegen de invoering van herziening ten nadele heb ik geformuleerd en gerelativeerd door middel van het raadplegen van artikelen in vak- en nieuwsbladen, parlementaire stukken, rapporten, wetgeving, jurisprudentie en andere literatuur. Hierbij heb ik bijvoorbeeld de inhoud van het wetsvoorstel getoetst aan de wetsartikelen waar het ne bis in idem-beginsel en het recht op *fair trial* hoofdzakelijk op rusten. De frictie van het wetsvoorstel met de grondbeginselen had ik verder graag besproken met een deskundige op dit gebied, iets dat op korte termijn helaas niet mogelijk bleek te zijn.

Tot slot heb ik een rechtsvergelijking tussen de (ontstaansgeschiedenis van de) Nederlandse herzieningsregeling en het aanhangige wetsvoorstel gemaakt met de Engelse regelingen op het gebied van herziening ten nadele. In eerste instantie wilde ik deze vergelijking maken met meerdere omliggende landen, maar toen bleek dat de Engelse regeling zoveel interessante overeenkomsten en praktijkvoorbeelden bood, heb ik ervoor gekozen juist extra diep hierop in te gaan.

1. De huidige herzieningsregeling

1.1 Geschiedenis van de huidige herzieningsregeling

Na de Franse inlijving in 1810 deed het gecodificeerde Franse recht op 1 maart 1811 zijn intrede in Koninkrijk Holland. In artikel 360 van de Code d'Instruction Criminelle van 1808 was het sterk werkende ne bis in idem-beginsel opgenomen, wat herziening ten nadele van de gewezen verdachte in de weg stond.

Hoewel de soevereiniteit aan het eind van 1813 was hersteld, werd de Franse wetgeving ingevolge het zogenoemde Gesel- en Worgbesluit van 11 december 1813 voorlopig grotendeels gehandhaafd in afwachting van de nationale codificatie. Na een aantal afgewezen ontwerpen trad in 1838 het sterk Frans-beïnvloede WvSv in werking, met in artikel 218 het in vrije vertaling overgenomen ne bis in idem-beginsel.

Aan de overname van dat beginsel in het nieuwe nationale WvSv 1838 is de eerste parlementaire discussie over de eventuele invoering van herziening ten nadele vooraf gegaan⁷. Bepaalde leden van de Tweede Kamer stelden voor om in geval van vrijspraak, onderscheid te maken tussen vrijspraak wegens onschuld en vrijspraak wegens het ontbreken van bewijs. Dit werd door de regering echter niet wenselijk geacht. Verder werd dit onderwerp ook in de literatuur met enige regelmaat besproken en stond in 1873 de vergadering van de Nederlandse Juristen-Vereniging (verder: NJV) in het teken hiervan.

Na vele jaren zonder herziening trad na groeiende kritiek op de casuïstische en beperkte herzieningsregeling in 1886 het Wetboek van Strafrecht (verder: WvSr) in werking zoals we het vandaag de dag kennen. Hoewel het ne bis in idem-beginsel van het WvSr naar het WvSv werd overgeheveld, veranderde de bestaande herzieningsregeling inhoudelijk niet. De regering gaf na aanhoudende kritiek aan dat de hervorming van de herzieningsregeling zou worden meegenomen bij een algehele herziening van het WvSv. Dit liet echter steeds op zich wachten.⁸

De zaak-Hogerhuis zorgde in 1896 voor een doorbraak en bij wet van 14 juli 1899 werd herziening ten voordele ingevolge artikel 375 WvSv mogelijk op twee abstracte gronden: bij een novum (een nieuw feit dat de rechter destijds niet bekend was) en bij tegenstrijdige rechterlijke uitspraken. Hoewel de regering het bij de behandeling van deze initiatiefwet beter vond om de langverwachte algehele herziening af te wachten wat de modaliteit van herziening ten nadele betrof, was dit wel de eerste keer dat de modaliteit van herziening ten nadele niet direct werd afgewezen.⁹

De algehele herziening van het WvSv kwam uiteindelijk op gang kwam toen in 1910 de Staatscommissie-Ort werd benoemd. Deze commissie kreeg de opdracht een nieuw WvSv te ontwerpen, waarbij men zich baseerde op het

⁷ Mevis & Kooijmans 2003, p. 37.

⁸ Morre 2010, p. 16.

⁹ Morre 2010, p. 17.

zogenaamde 'Ontwerp-Ort'. Aan dit ontwerp, dat zijn naam te danken heeft aan zijn auteur Bastiaan Ort, is opvallend dat herziening ten nadele hierin mogelijk was op een aantal gronden. Hoewel men uitging van het beginsel dat de waarheid zoveel mogelijk moet zegevieren, en invoering van herziening ten nadele hiermee in lijn zou zijn, achtte de wetgever dit 'om redenen van praktischen aard' echter niet wenselijk en werd de modaliteit niet opgenomen in het WvSv.¹⁰

Hoewel herziening ten nadele definitief niet werd ingevoerd in het WvSv 1926 betekende dit niet dat de discussies ook ten einde waren. Het onderwerp werd in de decennia die volgden onder andere in de literatuur en NJV-vergaderingen nog regelmatig besproken.

Het in 2003 door Mevis en Kooijmans gepubliceerde onderzoek is het resultaat van de laatste uitgebreide discussie die plaatsvond in 2002 naar aanleiding van de discussie over de verjaringstermijn bij moord.¹¹ Toenmalig minister van justitie Piet Hein Donner vond dat er geen acute noodzaak was voor de introductie van de herziening ten nadele, maar zag wel reden om dit verder te onderzoeken.¹² De conclusie van voorgenemd onderzoek was dat veel van de geldende bezwaren kunnen worden gerelativeerd, maar dat twee daarvan onoverkomelijk bleven met als gevolg dat van de invoering van herziening ten nadele moest worden afgezien. Donner ging hierin mee en besloot *"niet op korte termijn een wetsvoorstel in te dienen dat herziening ten nadele introduceert, ook al kan de mogelijkheid van herziening ten nadele in uitzonderlijke situaties in theorie wenselijk zijn."*¹³

1.2 Hoofdpijnen van de huidige herzieningsregeling¹⁴

Herziening van een strafrechtelijk gewijsde is in de kern een procedure waarin onderzocht wordt of er een inhoudelijke correctie nodig is van een eerder gewijsde en waarin zo nodig een dergelijke inhoudelijke correctie doorgevoerd wordt.¹⁵

Zoals reeds eerder aangegeven is binnen de huidige Nederlandse wetgeving alleen herziening ten voordele mogelijk, herziening ten nadele daarentegen (nog) niet. Een herzieningsaanvraag kan in het algemeen alleen worden gedaan door de veroordeelde, de raadsman van de veroordeelde en de procureur-generaal bij de Hoge Raad. Indien de veroordeelde inmiddels overleden is, kunnen de in artikel 479 genoemde nabestaanden een herziening aanvragen.

De Hoge Raad toetst bij de beoordeling van de herzieningsaanvraag of er sprake is van een van de drie herzieningsgronden als genoemd in artikel 457 WvSv. De eerste grond voor herziening is dat er tegenstrijdige vonnissen of arresten zijn gewezen, ook wel het conflict van rechtspraak genoemd. De tweede is dat er sprake is van een novum en de derde is een geslaagde klacht bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (verder: EHRM).¹⁶

¹⁰ Morre 2010, p. 18-20.

¹¹ *Kamerstukken II* 2001/02, 27 419, nr. 5, p. 1.

¹² *Kamerstukken II* 2000/01, 27 419, nr. 5.

¹³ *Kamerstukken II* 2002/03, 27 419, nr. 6, p. 3; *Kamerstukken II* 2003/04, 27 419, nr. 7, p. 6-7.

¹⁴ Tenzij anders aangegeven is de bron voor deze gehele paragraaf *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 5-7.

¹⁵ Mevis & Kooijmans 2003, p. 16.

¹⁶ Corstens 2008.

Een herzieningsaanvraag op een van deze gronden moet aan hoge eisen voldoen, wil deze een kans van slagen hebben. Een aanvraag wordt niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond verklaard indien deze onvoldoende onderbouwd is. Wanneer met behulp van bewijsmiddelen wél duidelijk is aangetoond dat er sprake is van een grond tot herziening, brengt de procureur-generaal bij de Hoge Raad een advies uit, de zogenaamde conclusie. Hoewel de Hoge Raad de zaak na een gegrondverklaring van de herzieningsaanvraag in incidentele gevallen zelf kan afdoen, verwijst deze hem meestal naar een gerechtshof dat de zaak nog niet eerder heeft behandeld. Hier gelden, behoudens enkele afwijkingen, de gewone regels voor het hoger beroep.

Het gerechtshof kan de bestreden uitspraak toch handhaven wanneer bijvoorbeeld alsnog nieuw belastend bewijs aan het licht komt, ook al heeft de Hoge Raad de herzieningsaanvraag gegrond verklaard. Hierdoor blijft de veroordeling in stand, wat bijvoorbeeld gebeurde in de Deventer moordzaak. Verder is het mogelijk dat het gerechtshof na een herziening tot de niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie (verder: OM), een vrijspraak of een OVAR komt.

De gewezen verdachte en het OM kunnen tegen de beslissingen van het gerechtshof volgens de gewone regels beroep in cassatie instellen, waarna de Hoge Raad als cassatierechter over de zaak zal oordelen. Tot slot is het toegestaan om naar aanleiding van één strafzaak meerdere keren een herzieningsaanvraag in te dienen, mits deze nieuwe aanvragen niet op dezelfde gronden als een eerdere aanvraag zijn gebaseerd.

1.3 Mogelijke herziening van de herzieningsregeling

Voor het mogelijk herzien van de huidige herzieningsregeling in het WvSv door het aanhangige wetsvoorstel is geen directe aanleiding te noemen. Hoewel zaken die zich lenen voor herziening ten nadele (zie paragraaf 2.1.3) zelden tot nooit voorkomen, speelt de discussie over de reikwijdte inzake herziening ten nadele en het ne nio in idem-beginsel, de regeling van het EVRM, buitenlandse rechtsstelsels en de ontwikkelingen daarin, z gezegd grotendeels al vanaf de codificatiebeweging in de negentiende eeuw.¹⁷

Het feit dat het binnen de huidige herzieningsregeling niet mogelijk is een vrijspraak of OVAR te herzien, maar slechts veroordelingen, blijkt om uiteenlopende redenen een lastige kwestie te zijn. De langdurige discussie hieromtrent herleeft weer nu er een wetsvoorstel ligt dat toeziet op de invoering van de mogelijkheid om in het Nederlandse strafprocesrecht onherroepelijke strafzaken te herzien ten nadele van de verdachte.

1.3.1 Het doel van de rechtspleging en de noodzaak van herziening ten nadele

Met het indienen van het aanhangige wetsvoorstel rijst steeds vaker de vraag of het doel van de geldende wet- en regelgeving niet botst met het doel van herziening ten nadele. Het doel van het strafproces in ruime zin is het algemene belang te dienen door middel van de toepassing van het materiële recht op de materiële waarheid in een concreet rechtsgeding, om zo de rechtsvrede te herstellen.¹⁸ Het bijzondere belang van de gewezen verdachte die vreest voor de kans op een tweede vervolging, wordt daarbij niet verder beschermd dan in het kader van het dienen van het algemene belang wenselijk en mogelijk is, maar stelt aan het behartigen daarvan wel grenzen.

¹⁷ Mevis & Kooijmans 2003, p. 2.

¹⁸ Mevis & Kooijmans 2003, p. 97-98.

Wanneer een vonnis onherroepelijk wordt, begint de acceptatie en legitimatie hiervan door middel van de strafexecutie.¹⁹ De reden dat de modaliteit van herziening ten nadele zo'n ingrijpend karakter heeft, is dan ook omdat deze echter de mogelijkheid biedt om bij een aantal gewelds- en zedendelicten met dodelijke afloop in te grijpen in een onherroepelijk gewijsde wanneer het doel van de strafrechtspleging niet (volledig) bereikt is, om zo alsnog het maatschappelijk belang te dienen en de onveiligheidsgevoelens die deze misdrijven in de samenleving hebben opgewekt, weer weg te nemen.²⁰

Ook pleiten de belangen van slachtoffers en nabestaanden voor de introductie van deze modaliteit. Voor deze groep is het onmogelijk te accepteren dat de dader van het misdrijf, dat zulke diepe sporen bij hen heeft achtergelaten, ongestraft blijft gezien het binnen de huidige wetgeving niet mogelijk is iemand na een eerder gegeven vrijspraak of OVAR alsnog te berechten op grond van nieuw sluitend bewijs.

1.3.2 Omstreden strafzaken

In het nieuws komen regelmatig strafzaken in opspraak waarbij de gewezen verdachte achteraf onterecht veroordeeld blijkt te zijn. Een voorbeeld hiervan is Lucia de Berk. Deze Haagse verpleegkundige werd in maart 2003 veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf voor verscheidene moorden en pogingen hiertoe. In april 2010 werd De Berk vrijgesproken door het Gerechtshof in Arnhem nadat de zaak in oktober 2008 was heropend en ze inmiddels ruim zes jaar in gevangenschap verkeerde.

Reden hiervoor was dat het hoofdbewijs wegviel omdat uit een onderzoek van de Hoge Raad bleek dat het betreffende kind een natuurlijke dood was gestorven en er ernstige twijfel bestond over de bewijsvoering in de andere ten laste gelegde zaken. Uiteindelijk bleek dat er in het geheel geen misdrijven hadden plaatsgevonden, en bleken de feiten ten onrechte gekwalificeerd te zijn als moord of poging hiertoe.

In de Puttense moordzaak had de justitiële dwaling, anders dan in de voornoemde zaak, niet betrekking op het strafbare feit maar juist op de persoon van de dader. Wanneer op 9 januari 1994 de 23-jarige stewardess Christel Ambrosius om het leven komt in het huis van haar oma, worden als belangrijkste sporen twee niet-lichaamseigen haren en een spermadruppel gevonden. Hoewel het DNA-profiel van twee Puttense zwagers geen enkele overeenkomst met het gevonden DNA-materiaal vertoont, worden beide mannen in 1995 veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaar nadat ze beschuldigd werden door twee eveneens verdachte vrienden.

Na in 2000 twee derde van hun straf te hebben uitgezeten worden de mannen alsnog vrijgesproken in een herzieningsprocedure in hoger beroep in 2002. Pas zes jaar later wordt de 33-jarige Ronald Pieper opgepakt op basis van een DNA-match. Deze zegt een affaire met het slachtoffer te hebben gehad en haar de dag van de moord nog gezien te hebben in zijn ouderlijk huis, iets dat als *“ongeloofwaardig”* en *“een kletsverhaal”* wordt beschouwd. Het OM eist uiteindelijk 15 jaar celstraf, die in oktober 2009 ook wordt opgelegd door de rechtbank.

Hoewel de voornoemde strafzaken ten voordele van de gewezen verdachte zijn herzien, maken deze wel pijnlijk duidelijk dat ook opsporingsinstanties en de rechterlijke macht er soms ernstig naast zitten.²¹

¹⁹ Mevis & Kooijmans 2003, p. 23.

²⁰ Mevis & Kooijmans 2003, p. 32, 97.

²¹ Derksen 2008.

2. Het aanhangige wetsvoorstel

2.1 Hoofddlijnen van de voorgestelde regeling omtrent herziening ten nadele²²

In het aanhangige wetsvoorstel zijn de invloeden te onderkennen van een Duits wetsvoorstel betreffende herziening ten nadele, maar voornamelijk van de regeling die recentelijk in Engeland en Wales is ingevoerd. Voordat in deze paragraaf de kernpunten van het voorstel aan bod komen, is een voorafgaande definitie van herziening ten nadele essentieel:

De heropening van een strafzaak op grond van nieuwe bezwaren - genoemd is vooral het DNA-bewijs - tegen een gewezen verdachte die terzake van hetzelfde feit eerder terecht heeft gestaan, terwijl het eerdere rechtsgeding met een onherroepelijk niet-veroordelend vonnis in de vorm van een vrijspraak of een ontslag van alle rechtsvervolging is geëindigd.²³

2.1.1 Strafbare feiten waarbij herziening ten nadele mogelijk wordt

Herziening ten nadele heeft een zeer ingrijpend karakter. Om deze reden is in het aanhangige wetsvoorstel als criterium genomen dat deze herzieningsvorm in beginsel alleen mogelijk moet worden bij zeer ernstige misdrijven waarop een levenslange gevangenisstraf is gesteld. Hierbij wordt verwezen naar de wet van 16 november 2005, waarbij de wetgever de verjaringstermijn voor deze feiten heeft laten vervallen. De gedachte hierachter was dat personen die zulke ernstige misdrijven hebben begaan, niet aan justitiële vervolging mogen ontsnappen wanneer er (nieuw) bewijs tegen hen is gevonden.²⁴

Aanvulling op het bovengenoemde criterium is dat het betreffende misdrijf de dood van een slachtoffer tot gevolg moet hebben gehad. Dit hangt samen met het feit dat het benemen van iemands leven wordt beschouwd als de meest ernstige en onomkeerbare aantasting van het hoogste rechtsgoed: het recht op leven.

Zogezegd is herziening ten nadele in beginsel alleen mogelijk bij misdrijven waar een levenslange gevangenisstraf voor opgelegd kan worden, en welke de dood tot gevolg hebben. Voor de falsa (procedurele tekortkomingen) die in artikel 482a zijn genoemd (zie paragraaf 2.1.3.2) maakt het wetsvoorstel echter een uitzondering op deze

²² Korthedshalve wordt in deze paragraaf niet ingegaan op de procedure omtrent herziening ten nadele, maar slechts op de gronden waarop en de gevallen waarin deze modaliteit mogelijk zou worden, wanneer deze daadwerkelijk in de Nederlandse wetgeving zou worden opgenomen.

Tenzij anders aangegeven is de bron voor deze gehele paragraaf *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3.

²³ Mevis & Kooijmans 2003, p. 7.

²⁴ *Stb.* 2005, 595.

hoofregel. In deze gevallen is een inbreuk op rechten van de verdachte sneller gerechtvaardigd dan anders het geval zou zijn omdat er een juridische misslag is ontstaan, vaak door strafbaar gedrag van de verdachte. Samenvattend: *“Valt er geen dode te betreuren dan wegen de voordelen van een herziening ten nadele in mijn ogen niet op tegen de nadelen daarvan, tenzij er sprake is van een uitspraak die ‘geïnfecteerd’ is door falsas.”*²⁵

Het kabinet onderschreef dit uitgangspunt, maar is gelet op de ernst van deze delicten van mening dat herziening ten nadele op grond van een novum verder ook mogelijk dient te zijn bij doodslag en bij gewelds- en zedendelicten met een dodelijke afloop, ook al kan hier geen levenslange gevangenisstraf voor opgelegd worden. Huidig minister van Veiligheid en Justitie mr. I.W. Opstelten heeft deze aanvulling dan ook opgenomen in zijn Tweede nota van wijziging en hiermee het aantal strafbare feiten waarbij herziening ten nadele mogelijk wordt, aanzienlijk uitgebreid.²⁶

Herziening ten nadele op grond van een novum (zie paragraaf 2.1.3.1) werd volgens de eerste versie van het wetsvoorstel alleen mogelijk bij delicten van een dusdanig ernstige aard dat deze, gelet op de levenslange gevangenisstraf, wettelijk niet kunnen verjaren. Voor de in paragraaf 2.1.3.2 te behandelen falsas ligt dit anders omdat herziening ten nadele op grond hiervan niet is beperkt tot de delicten waarop een levenslange gevangenisstraf staat. Uitgangspunt hierbij is echter dat herziening niet meer mogelijk is indien het strafbare feit is verjaard.²⁷

Ondanks de bovengenoemde uitbreiding van de regeling met betrekking tot het aantal strafbare feiten waarbij herziening ten nadele mogelijk wordt, blijft het wetsvoorstel ervan uitgaan dat geen herziening ten nadele op grond van een novum mogelijk is bij strafbare feiten die zijn verjaard, hoewel dit verjaren bij deze ‘nieuwe’ delicten wel mogelijk is.²⁸ Hiervoor is gekozen om de reden dat de maatschappelijke vervolgingsbehoefte naar verloop van tijd afneemt en deze niet meer opweegt tegen het belang van de verdachte, en dat het opnieuw vervolgen of bestraffen van reeds verjaarde delicten in strijd is met lid 1 artikel 7 EVRM.

2.1.2 Uitspraken die voor herziening vatbaar worden

Nogmaals wijzend op het ingrijpende karakter van herziening ten nadele, zijn niet alleen de feiten waarbij deze herziening mogelijk wordt beperkt, maar ook de voor herziening vatbare einduitspraken. Veroordelingen zijn in het algemeen uitgesloten van herziening ten nadele, wat betekent dat de mogelijkheid van deze modaliteit zich beperkt tot een vrijspraak of OVAR. De reden hiervoor is dat herziening van een veroordeling niet wenselijk wordt geacht gezien de sociale behoefte in zulke gevallen klein is omdat de gewezen verdachte in elk geval al is veroordeeld, ook al heeft deze - gelet op nieuwe feiten of omstandigheden - een zwaarder strafbaar delict begaan dan waarvoor hij eerder is veroordeeld. In deze context kan bijvoorbeeld gedacht worden aan vrijspraak van moord maar een veroordeling voor het subsidiair ten laste gelegde doodslag.

Uitzondering op deze regel is dat veroordelingen wel herzien kunnen worden wanneer er sprake is geweest van het omkopen van een rechter, gezien dit een aanzienlijke aantasting van het gezag van de rechterlijke macht tot gevolg heeft (zie ook paragraaf 2.1.3.2).

²⁵ Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 17.

²⁶ Kamerstukken II 2010/11, 32 044, nr. 8.

²⁷ Voorgesteld artikel 482b lid 3 sub b WvSv.

²⁸ Kamerstukken II 2010/11, 32 044, nr. 8, p. 3.

De toepassing van herziening ten nadele is verder niet wenselijk wanneer een uitspraak als in artikel 349 WvSv is gegeven. De in dit artikel neergelegde zogeheten ‘formele vragen’ betreffen nietigverklaring van de dagvaarding, onbevoegdheid van de rechter, niet-ontvankelijkheid van het OM en schorsing van de vervolging. Omdat er bij deze formele uitspraken nog geen inhoudelijke uitspraak is gegeven over het feit, staat het ne bis in idem beginsel uit artikel 68 WvSv in dit geval niet aan een hernieuwde rechtsvervolging in de weg.

Herziening ten nadele is tot slot niet mogelijk bij uitspraken die gegeven zijn door buitenlandse rechters omdat dit in strijd is met het soevereiniteitsbeginsel. Om deze reden is in het voorgestelde artikel 482a opgenomen dat het dient te gaan om een einduitspraak van een Nederlandse rechter, hetgeen ook voor het aanhangige wetsvoorstel van herziening ten voordele geldt.

2.1.3 Gronden voor herziening ten nadele

In het wetsvoorstel is aansluiting gezocht bij de twee gronden voor herziening ten nadele die in de buitenlandse regelingen, welke in hoofdstuk 4 nog uitgebreid aan bod zullen komen, onderscheiden kunnen worden:

2.1.3.1 Herziening op grond van nova²⁹

In het eerste lid onder a van het voorgestelde artikel 482a is het novum opgenomen als grond voor herziening ten nadele. Een novum is zogezegd een nieuw feit dat een gegeven vrijspraak of OVAR achteraf twijfelachtig maakt, een grond die ook voor herziening ten voordele geldt.³⁰ Er dient sprake te zijn van een ernstig vermoeden dat een andere uitspraak zou zijn gevolgd, indien het novum destijds bekend zou zijn geweest.

Nova als grond voor herziening zijn beperkt tot nieuw technisch bewijs en een naderhand afgelegde aannemelijke bekentenis van de gewezen verdachte. Getuigenverklaringen kunnen geen novum in de zin van het bovengenoemde artikel zijn omdat deze in de loop der tijd minder betrouwbaar worden. Dit om de reden dat herinneringen vervagen of veranderen, waardoor de kans op onterechte beschuldigingen reëel is.

Wat de twee wél toegestane nova betreft worden deze minder snel aangetast door de tand des tijds, hoewel het geheugen van een verdachte natuurlijk ook niet feilloos is. Technisch bewijs is daarentegen relatief ‘hard’ bewijs, waarbij - om ruimte te bieden aan nieuwe ontwikkelingen op het terrein van de forensische expertise - ervoor gekozen is geen limitatieve lijst van toegelaten soorten technisch bewijs in het wetsvoorstel op te nemen, hoewel er wel een aantal algemene voorwaarden zijn gesteld.

Essentieel bij deze twee nova is zogezegd dat nieuwe feiten of omstandigheden zo ‘krachtig’ dienen te zijn, dat hierdoor het ernstige vermoeden ontstaat dat de zaak zou zijn geëindigd in een veroordeling van de gewezen verdachte indien de nieuwe feiten en omstandigheden ten tijde van het vonnis bekend zouden zijn geweest.

2.1.3.2 Herziening op grond van falsa

De andere grond tot herziening kan zijn dat er sprake is van strafbaar gedrag van de gewezen verdachte dat heeft geleid tot valse geschriften of verklaringen, of een andere procedurele tekortkoming: zogenaamde falsa. Op dit punt sluit de voorgestelde regeling aan bij paragraaf 362 en 370 van de Duitse Strafprozessordnung. In lid 1 en 2 van het voorgestelde artikel 482a zijn vier soorten falsa opgenomen waarbij herziening ten nadele mogelijk wordt:

²⁹ Tenzij anders aangegeven is de bron voor deze gehele paragraaf *Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 12-13.*

³⁰ Artikel 457 lid 1 WvSv.

een vals stuk, een meinedige getuigenverklaring, bepaalde misdrijven tegen het openbaar gezag of de persoonlijke vrijheid met betrekking tot een strafzaak en een omgekochte rechter.³¹

Hoewel van dit laatste falsum in Nederland nog geen gevallen bekend zijn en in paragraaf 2.1.2 aan de orde is gekomen dat slechts een vrijspraak of OVAR ten nadele kan worden herzien, is herziening ten nadele volgens het wetsvoorstel in het geval van een omgekochte rechter - gelet op de aantasting van het gezag - zelfs mogelijk na een veroordeling. Indien in voldoende mate vast is komen te staan dat sprake is van een van deze processuele onregelmatigheden, is het onacceptabel dat de gewezen verdachte 'ongestoord kan blijven doorleven' ondanks zijn strafbare gedrag. Niet in de laatste plaats omdat het gezag van de rechtspraak ernstig is aangetast.

In tegenstelling tot de beperkte mogelijkheden tot herziening ten nadele op grond van een novum, maakt het wetsvoorstel herziening bij falsa om de bovengenoemde redenen in ruime mate mogelijk. De mogelijkheid om een onherroepelijke strafzaak te herzien op grond van falsa wordt dan ook niet beperkt tot de strafbare feiten als genoemd in paragraaf 2.1.1, gezien herziening ten nadele op grond van falsa mogelijk is ongeacht de ernst van het delict. Vaak leveren falsa ook een novum op, hoewel dit andersom niet het geval hoeft te zijn. Dit eerste geldt bijvoorbeeld wanneer uit een (wat later blijkt) meinedige getuigenverklaring volgt dat de gewezen verdachte als gevolg daarvan onterecht is vrijgesproken. De falsa zijn in het wetsvoorstel toch als aparte herzieningsgronden opgenomen gezien dit essentieel is voor het toepassingsbereik van de regeling.

2.1.3.3 Rechtsdwaling

Van rechtsdwaling is sprake wanneer de inhoudelijke rechtstoepassing van het materiële recht onjuist is geweest. Hiervan kan bijvoorbeeld gesproken worden wanneer de tweede vraag van het rechterlijk beslissingsschema van artikel 350 WvSv (of het bewezenverklarde kan worden gekwalificeerd) onjuist wordt beantwoord.

Hoewel dwaling, net als in omliggende landen, ook in het Nederlandse wetsvoorstel geen grond voor herziening ten nadele vormt, is het toch belangrijk kort hierbij stil te staan. De reden dat dwaling niet als grond voor de modaliteit geldt, is dat het na een fout in de rechtsuitleg onwenselijk is dat het buitengewone rechtsmiddel van herziening ten nadele ingezet kan worden om deze rechtelijke misstap - in de vorm van bijvoorbeeld een onjuiste interpretatie van de wet - recht te zetten ten nadele van de gewezen verdachte. In dit geval wordt het belang van de verdachte geacht zwaarder te wegen dan het algemeen belang.

2.2 Wetgevingsprocedure

Een wetsvoorstel doorloopt in de behandeling bij de Staten-Generaal zes fasen voordat het mogelijk zijn inbedding in bijvoorbeeld het WvSv vindt. Onlangs is het wetsvoorstel met betrekking tot herziening ten nadele in fase twee ingediend bij de Tweede Kamer ter schriftelijke behandeling door een Kamercommissie³², waarbij vaak reacties van maatschappelijke organisaties en burgers binnenkomen.

In de fase die hieraan voorafging is het wetsvoorstel na een akkoord van de ministerraad voor advies naar de Raad van State gegaan. Dit advies heeft ertoe geleid dat toenmalig minister Hirsch Ballin het oorspronkelijke wetsvoorstel zoals dat aan de Raad is voorgelegd, op haar advies heeft gesplitst in een wetsvoorstel met betrekking tot herziening ten voordele³³ en een wetsvoorstel met betrekking tot herziening ten nadele. In dit laatste voorstel

³¹ *Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 2, p. 2; Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 14-16.*

³² www.rijksoverheid.nl

³³ *Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 2.*

heeft hij verder nog een aantal belangrijke wijzigingen aangebracht. De heer Hirsch Ballin merkt hier op dat *“herziening ten nadele wat betreft de gronden waarop deze kan plaatsvinden en wat betreft de procedure die daartoe kan leiden, niet moet worden aangemerkt als het ‘spiegelbeeld’ van de herziening ten voordele. Herziening ten nadele is een ingrijpend rechtsmiddel waaraan nadelen kleven welke herziening ten voordele niet kent, of in veel mindere mate.”*³⁴

Ten tijde van dit schrijven (mei 2011) is de mogelijke volgende stap aanmelding voor plenaire behandeling in de Tweede Kamer (fase drie). De fracties in de Tweede Kamer gaan daarin met de minister in twee termijnen in debat over het wetsvoorstel, waarbij ook de door Kamerleden voorgestelde amendementen aan de orde komen en er vaak een stemming plaatsvindt.

Wanneer de Tweede Kamer het wetsvoorstel heeft aangenomen wordt dit in fase vier ook bij de Eerste Kamer ingediend ter schriftelijke voorbereiding. Op deze wisseling van stukken tussen de Kamercommissie en de regering zijn afhankelijk van de aard van het voorstel drie varianten mogelijk. Net als in de Tweede Kamer is er na deze schriftelijke ronde in fase vijf een openbare behandeling in de vorm van een debat, eventueel gevolgd door een stemming. De Eerste Kamer kijkt vooral of het voorstel goed in elkaar zit en naar de uitvoerbaarheid van de nieuwe wet. Amendementen zijn echter niet meer mogelijk gezien de Eerste Kamer alleen voor of tegen het voorstel mag stemmen.³⁵

De wet kan tot slot (meestal door een apart besluit) definitief in werking treden nadat ook deze Kamer het wetsvoorstel heeft aangenomen en de door de Koningin en de verantwoordelijke bewindspersoon (het zogenaamde 'contraseign') ondertekende wettekst in fase zes door de minister van Justitie wordt afgekondigd in het Staatsblad.³⁶

Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen is in het regeerakkoord besloten dat herziening ten nadele met terugwerkende kracht mogelijk wordt.³⁷ Uit dit akkoord blijkt dat het kabinet zich aansluit bij het College van procureurs-generaal³⁸ wat betreft de opvatting dat *“herziening ten nadele ook mogelijk moet zijn in strafzaken die vóór de datum van inwerkingtreding met een vrijspraak zijn afgesloten.”*³⁹ Dit wordt gerealiseerd door middel van de tweede nota van wijziging, waarin de bepaling van overgangsrecht, zoals genoemd in artikel II van het wetsvoorstel, wordt geschrapt en de voorgestelde regeling van herziening ten nadele onmiddellijke werking krijgt vanaf het moment van inwerkingtreding van de wet.⁴⁰ Opvallend is dat dit normaliter in beginsel al de gang van zaken is bij een nieuwe strafforderlijke regeling als deze, maar dat toenmalig minister van Veiligheid en Justitie in eerste instantie ervoor gekozen heeft een uitzondering op deze hoofdregel te maken in het wetsvoorstel zoals dat bij de Tweede Kamer is ingediend.⁴¹

³⁴ Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3. p. 5.

³⁵ www.tweedekamer.nl

³⁶ www.eerstekamer.nl

³⁷ Kamerstukken II 2010/11, 32 417, nr. 14.

³⁸ Bijlage bij Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3.

³⁹ Kamerstukken II 2010/11, 32 044, nr. 8, p. 2.

⁴⁰ Kamerstukken II 2010/11, 32 044, nr. 8.

⁴¹ Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3. p. 28.

3. De geldende bezwaren

Er zijn veel uiteenlopende opvattingen omtrent de mogelijke frictie van de modaliteit van herziening ten nadele met de eeuwenoude grondslagen van het strafrecht.⁴² Verder moet constant een afweging worden gemaakt tussen enerzijds het belang van de gewezen verdachte die vreest voor de kans op een tweede vervolging, en anderzijds het maatschappelijke belang dat pleit voor de vervolging van persoon.

In dit hoofdstuk zullen deze verschillende grondbeginselen en opvattingen hieromtrent uiteengezet en waar mogelijk gerelativeerd worden, om zo duidelijk te maken in hoeverre er daadwerkelijk sprake is van een botsing tussen herziening ten nadele en de typerende kenmerken van de Nederlandse strafrechtspleging.

3.1 Herziening ten nadele en het ne bis in idem-beginsel

De mogelijke frictie van het ne bis in idem-beginsel met herziening ten nadele kan als belangrijkste bezwaar hiertegen worden genoemd. Voordat gekeken wordt in hoeverre er daadwerkelijk sprake is van inbreuk op dit beginsel, is het essentieel de betekenis hiervan helder te krijgen.

3.1.1 Constitutionele aspecten

Behoudens de gevallen waarin rechterlijke uitspraken voor herziening vatbaar zijn, kan niemand andermaal worden vervolgd wegens een feit waarover te zijnen aanzien bij gewijsde van de rechter in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba onherroepelijk is beslist.⁴³

Voor het bovengenoemde ne bis in idem-beginsel als gecodificeerd in artikel 68 WvSr, zijn verschillende grondslagen te noemen. Allereerst gaat het om het voorkomen van een dubbele vervolging: het materiële aspect. Deze bescherming geldt volgens het procedurele aspect ook in de gevallen waarin de eerste vervolging niet tot een veroordeling heeft geleid. Tot slot moet een definitieve rechterlijke uitspraak worden aanvaard, gezien het gezag hiervan anders door een latere vervolging ondermijnd zou worden (zie paragraaf 3.3).⁴⁴

Belangrijk is verder uiteen te zetten wat wordt verstaan onder ‘hetzelfde feit’, iets dat in de jurisprudentie niet eenduidig wordt ingevuld. In het algemeen is minimaal vereist dat de delictsomschrijvingen theoretisch gezien een redelijk vergelijkbare strekking hebben en een gelijksoortig verwijt opleveren.⁴⁵ Het Luxemburgse Hof van Justitie houdt er nog een ruimer feitbegrip op na: “De gelijkheid van de materiele feiten, begrepen als het bestaan van een geheel van feiten die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, ongeacht de juridische kwalificatie van deze feiten of het beschermde rechtsbelang.”⁴⁶

⁴² Enschedé 2005.

⁴³ Artikel 68 lid 1 WvSr.

⁴⁴ Hullu 2009, p. 525.

⁴⁵ Hullu 2009, p. 514.

⁴⁶ Hullu 2009, p. 527.

Wanneer men naar de bovenstaande uiteenzetting kijkt, valt op dat het artikel een ruime interpretatie van het beginsel toelaat. In de kern gaat het om een verbod op een tweede behandeling van een eerder afgedane strafzaak, waarbij vaak aangenomen wordt dat dit verbod niet tegen herziening ten nadele geldt gezien het in dat geval om een heropening gaat. Zelfs wanneer het beginsel ruimer wordt geïnterpreteerd, staat dit niet per definitie aan herziening ten nadele in de weg. De eerder besproken strafbare feiten en uitspraken die voor herziening ten nadele vatbaar worden, vallen in dat geval onder de bijzondere gevallen als bedoeld in de eerste zin van lid 1. Uit deze openingszin van artikel 68 WvSr, welke door het aanhangige wetsvoorstel opeens veel meer betekenis krijgt, blijkt verder dat het ne bis in idem-beginsel geen beletsel vormt voor herziening wanneer herziening ten nadele zagezegd is opgenomen als uitzondering op de hoofdregel.⁴⁷

Met inachtneming van het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat er geen constitutionele bezwaren bestaan tegen de invoering van herziening ten nadele, gezien er niets over het ne bis in idem-beginsel is opgenomen in de Grondwet of het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden. Daarnaast blijkt dat de modaliteit van herziening ten nadele ook zonder problemen kan bestaan binnen de grenzen van het artikel 68 WvSr.

3.1.2 Verdragsrechtelijke aspecten

3.1.2.1 Artikel 4 Zevende Aanvullend Protocol EVRM

Naast de nationale wetgeving is het ne bis in idem-beginsel ook in Europese en internationale verdragen opgenomen. In het EVRM vind dit zijn rechtsgrond in artikel 4 van het Zevende Aanvullend Protocol. Het Zevende Aanvullend Protocol EVRM is door Nederland niet geratificeerd, met als gevolg dat een klacht tegen Nederland vanwege een vermeende schending van het beginsel niet-ontvankelijk zal worden geacht door het EHRM.⁴⁸ Indien Nederland dit protocol nog zou ratificeren in de toekomst werkt dit niet tegen de modaliteit van herziening ten nadele, maar biedt lid 2 van artikel 4 zelfs mogelijkheden voor een dergelijke herziening.⁴⁹ Wat betreft de ‘nieuwe of pas aan het licht gekomen feiten’, vallen hier ook *new means of proof relating to previously existing facts* onder.⁵⁰

Het verbod op een tweede vervolging als in artikel artikel 68 WvSr, blijkt ook duidelijk uit het eerste lid van artikel 4 van het protocol en de vaste jurisprudentie van het EHRM.⁵¹ Een *resumption of a trial in exceptional circumstances* is daarentegen wel toegestaan, waardoor herziening ten nadele mogelijk is in geval van bijvoorbeeld heropening van een zaak wegens nieuwe feiten of omstandigheden of een fundamenteel gebrek in de eerdere vervolging.⁵² Belangrijk is verder op te merken dat het ne bis in idem-beginsel niet onder artikel 6 EVRM valt. Uit verschillende uitspraken van het EHRM blijkt dat dit artikel het beginsel niet bestrijkt, en om die reden zal een artikel 6 EVRM apart behandeld worden.⁵³

3.1.2.2 Artikel 14 lid 7 IVBPR

Het ne bis in idem-beginsel vindt tot slot zijn rechtsgrond in lid 7 van artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (verder: IVBPR), welk in eerste instantie aan herziening ten nadele in de weg lijkt te staan. Hoewel de inhoud nagenoeg gelijk is aan die van het voornoemde eerste lid van artikel 4 Zevende

⁴⁷ Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 9.

⁴⁸ www.conventions.coe.int

⁴⁹ Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 10.

⁵⁰ Explanatory Report, Protocol no. 7 to the ECHR.

⁵¹ EHRM 20 juli 2004, nr. 50178/99 (Nikitin/Rusland).

⁵² Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 10.

⁵³ EHRM 9 februari 2006, nr. 43371/02 (Rabus/Duitsland).

Protocol EVRM, kent dit verdrag echter geen bepaling vergelijkbaar met het tweede lid van dat artikel, dat een uitzondering op deze regel mogelijk maakt in geval van nieuwe feiten of een fundamenteel gebrek in het vorige proces.

Volgens het Comité voor de Rechten van de Mens, dat toezicht houdt op het IVBPR, is lid 7 van artikel 14 IVBPR echter restrictief en staat dit niet in de weg aan *“the resumption of a criminal trial justified by exceptional circumstances, such as the discovery of evidence which was not available or known at the time of the acquittal”*, en daarmee dus niet aan een mogelijkheid van herziening ten nadele in het Nederlandse strafprocesrecht.⁵⁴ Verder heeft Nederland het volgende voorbehoud gemaakt bij deze bepaling: *“The Kingdom of the Netherlands accepts this provision only insofar as no obligations arise from it further to those set out in article 68 of the Criminal Code (...) as they now apply”*. Hieruit blijkt dat de nationale uitzondering op het verbod van dubbele vervolging, als genoemd in de openingszin van artikel 68 WvSr betreffende gevallen waarin rechterlijke uitspraken voor herziening vatbaar zijn, ook hier geldt.

Uit de aangehaalde General Comments en het voorbehoud bij de bepaling van lid 7 artikel 14 IVBPR, kan dus geconcludeerd worden dat er binnen de grenzen van dit lid ruimte is voor de modaliteit van herziening ten nadele.⁵⁵

3.2 Herziening ten nadele en het recht op een eerlijk proces

Het *right to a fair trial* is vastgelegd in artikel 6 EVRM. De reikwijdte van dit artikel is beperkt gezien het pas van toepassing wordt wanneer in de nationale procedure definitief is besloten over de herzieningsaanvraag.⁵⁶ Uit het eerder aangehaalde arrest blijkt dat er pas sprake is van een *determination of a criminal charge* wanneer een zaak heropend is.⁵⁷ Er wordt echter wel naar het geheel gekeken wanneer het EHRM de procedure daadwerkelijk toetst aan de eisen die voortkomen uit artikel 6 EVRM.⁵⁸

3.2.1 Tegenstrijdige belangen

In paragraaf 1.3.1 is reeds aangegeven welke belangen bij de modaliteit van herziening ten nadele meewegen, en in de meeste gevallen ook nog eens recht tegenover elkaar staan. Artikel 6 EVRM is het artikel dat hier rekening mee houdt, en beoordeelt of er *“to the maximum extent possible, a fair balance between the interest of an individual and the need to ensure the effectiveness of the system of criminal justice”* is.⁵⁹ Hieruit kan onder meer afgeleid worden dat herziening ten nadele volgens het EHRM alleen toegestaan is wanneer het belang van een effectieve rechtsbedeling zwaarder weegt dan de belangen van het individu.⁶⁰ Voorts mag deze modaliteit niet zuiver gebruikt worden voor een nieuwe behandeling maar moet het gaan om de correctie van juridische misslagen en onjuiste beslissingen.⁶¹

⁵⁴ General Comment 13 april 1984, nr. 13; General Comment 23 augustus 2007, nr. 32; *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 11.

⁵⁵ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 11.

⁵⁶ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 10.

⁵⁷ EHRM 20 juli 2004, nr. 50178/99 (Nikitin/Rusland).

⁵⁸ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 10.

⁵⁹ EHRM 24 mei 2007, nr. 65582/01, rechtsoverweging 43 (Radchikov/Rusland).

⁶⁰ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 17.

⁶¹ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 10.

3.2.2 Aantasting rechtszekerheid

Naast de haast onmogelijke belangenafweging is een ander veelgehoord bezwaar tegen herziening ten nadele dat de rechtszekerheid hierdoor wordt aangetast. Wanneer men echter naar de basis kijkt van deze modaliteit, verhoogt een mogelijkheid als deze juist de mate van rechtszekerheid van een rechtssysteem. Dit omdat herziening ten nadele bijdraagt aan de toestand dat iedereen kan rekenen op handhaving en eerbiediging van de geldende rechten, omdat herziening ten nadele bewerkstelligt dat schuldigen hun straf niet ontlopen door hernieuwde vaststelling van de materiële waarheid.

Wanneer men vanuit dit oogpunt naar herziening en de rechtszekerheid die hiermee gepaard gaat kijkt, wordt de rechtszekerheid van verdachte echter wel aangetast. Om die reden is het essentieel dat er bij het eventueel aanwenden van de modaliteit van herziening ten nadele steeds een weldoordachte afweging wordt gemaakt tussen de voornoemde belangen van verschillende partijen.

Uit het bovenstaande blijkt dat het haast onmogelijk is dit bezwaar te weerleggen, iets dat ook voor het bezwaar met betrekking tot de tegenstrijdige belangen geldt. Ieder mens is (gelukkig) anders, en heeft een persoonlijke en soms unieke visie op belangrijke kwesties als deze.

3.2.3 Angst voor gemakzucht

Ook geldt de opvatting dat artikel 6 EVRM in het gedrang komt wanneer herziening ten nadele wordt ingezet als ‘herkansing’ na bijvoorbeeld een opsporingsonderzoek dat destijds niet naar behoren was. Ter voorkoming hiervan overweegt het EHRM in het zojuist aangehaalde arrest dan ook het volgende: *“Otherwise, the burden of the consequences of the investigative authorities’ lack of diligence during the pre-trial investigation would be shifted entirely onto the applicant and, more importantly, the mere allegation of a shortcoming or failure in the investigation, however minor and insignificant it might be, would create an unrestrained possibility for the prosecution to abuse process by requesting the reopening of finalised proceedings”*.⁶²

Gelet op de magistratelijke rol van het OM, mag hiervan verwacht worden dat het weldoordacht met de modaliteit van herziening ten nadele zal omgaan en om die reden zaken goed en zorgvuldig voorbereid ter terechtzitting aanbrengt.⁶³ Het voornoemde hangt samen met de opvatting dat de mogelijkheid van herziening ten nadele zou leiden tot ‘slapheid en zorgeloosheid bij rechters’. Los van het feit dat er geen redenen zijn om aan te nemen dat de vrees voor deze gang van zaken in Nederland gerechtvaardigd zou zijn, getuigt het van zeer weinig vertrouwen in de ambtenaren van de rechterlijke macht en wordt dit risico ook al ondervangen door rechtsdwaling in het aanhangige wetsvoorstel uit te sluiten als grond voor herziening ten nadele.⁶⁴

3.3 Herziening ten nadele en lites finiri oportet

Een veelgehoord bezwaar is dat het geding in herziening nog na lange tijd kan plaatsvinden. Een oneindig vervolgingsmonopolie van het OM is echter onwenselijk en herziening ten nadele zou dan ook in strijd zijn met beginsel *lites finiri oportet*, inhoudende dat gedingen ooit beëindigd moeten worden. Deze opvatting gaat gepaard met het argument dat de maatschappelijke onrust afneemt met de tijd, en daarmee de rechtsorde hersteld wordt.

⁶² EHRM 24 mei 2007, nr. 65582/01, rechtsoverweging 60 (Radchikov/Rusland); *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 10.

⁶³ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 3.

⁶⁴ Morre 2010, p. 23.

Ook wordt gewezen op het verminderen van de kwaliteit van het bewijsmateriaal, waarmee de verwezenlijking van het materiele recht geschaad kan worden en daarmee het recht op een eerlijk proces.⁶⁵ Wanneer voorts daarop gesteld wordt dat er met de huidige stand van de techniek veel mogelijk is om deze kwaliteitsvermindering tegen te gaan, stelt de Raad van State dat de voorstellen omtrent het bewaren van celmateriaal, DNA-profielen en vingerafdrukken van gewezen verdachten, inbreuk maken op artikel 8 EVRM: *family life*. Dit laatste wordt niet gerechtvaardigd geacht omdat het disproportioneel zou zijn de voornoemde gegevens van alle gevallen van vrijspraak of OVAR van de delicten waarbij herziening ten nadele mogelijk zou worden te bewaren, ten behoeve van het enkele geval waarbij deze modaliteit in beeld zou kunnen komen, waarbij ook weer de afweging tussen de publieke en private belangen van toepassing is.⁶⁶

In het aanhangige wetsvoorstel zijn deze bezwaren echter ondervangen door het gegeven dat verjaarde delicten niet in aanmerking komen voor herziening ten nadele, en er strenge richtlijnen zijn opgesteld waaraan bewijsmateriaal moet voldoen, wil het meegenomen worden in de hernieuwde vervolging. Voorts wordt gewezen op de ontwikkeling van nieuwe forensische technieken, waarmee daders nog lang na het plegen van een delict geïdentificeerd kunnen worden.⁶⁷

Verder is de modaliteit op grond van een novum uitgesloten wanneer het zou gaan om herziening van een al eerder herziene uitspraak, die wederom een vrijspraak of OVAR betrof.⁶⁸ In dit geval is het onwenselijk dat de gewezen verdachte nogmaals geconfronteerd wordt met een strafproces, tenzij dit dus aan hem zelf te wijten is op grond van falsas.⁶⁹

⁶⁵ Morre 2010, p. 22, 32.

⁶⁶ *Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 4, p. 4-5.*

⁶⁷ Morre 2010, p. 58.

⁶⁸ *Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 6.*

⁶⁹ *Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 19-20.*

4. Herziening ten nadele in de Engelse wetgeving

Herziening ten nadele is reeds decennia een welbekend onderdeel van de straf(proces)wetgeving van omliggende landen met een Pruisisch-Duitse en een Oostenrijk-Hongaarse rechtstraditie. In tegenstelling tot de voornoemde landen, heeft Engeland net als Nederland van oorsprong een rechtstraditie zonder herziening ten nadele.⁷⁰ Om die reden is het interessant te kijken naar de Engelse regeling omtrent herziening ten nadele, zeker nu dit in landen met een Anglo-Amerikaanse rechtstraditie recentelijk mogelijk is geworden op grond van *new and compelling evidence*.

Waar het ne bis in idem-beginsel het Nederlandse strafprocesrecht kenmerkt, heeft Engeland de zogenoemde *rule against double jeopardy* als een van de eeuwenoude *civil liberties*. Deze regel beschermt personen tegen een hernieuwde rechtsvervolging in strafzaken waarin zij reeds zijn veroordeeld of vrijgesproken. Indien een verdachte het vermoeden heeft dat dit speelt inzake een afgedane zaak, kan deze zich beroepen op de *double jeopardy*-regel door verweer van *autrefois convict* (bij een veroordeling) of *autrefois acquit* (bij vrijspraak) aan te tekenen ingevolge de geldende *autrefois rule*.⁷¹

Wanneer inzake deze regel over 'hetzelfde feit' wordt gesproken, betreft dit een delict dat bij de tweede vervolging op dezelfde feiten als de eerste keer berust, en waarbij dezelfde juridische kwalificatie wordt toegepast. Bij dit laatste vereiste kan het dan gaan om hetzelfde delict, of een minder zware variant die binnen de delictsomschrijving daarvan valt. In dit geval kan bijvoorbeeld gedacht worden aan moord c.q. doodslag.⁷²

Eind jaren tachtig en begin jaren 90 kwam de eeuwenoude bescherming van de *rule against double jeopardy* onder hevige kritiek te staan nadat er een reeks van gerechtelijke dwalingen aan het licht kwam.⁷³ De Engelse strafrechtspleging bleek een groot aantal verdachten van ernstige delicten (waarvan het merendeel betrokken was bij aanslagen van de IRA) onterecht te hebben veroordeeld tot jarenlange celstraffen. Dit alles bracht veel verontrusting in de samenleving en het vertrouwen in de rechtspraak daalde sterk, zeker gelet op het feit dat een groot deel van de verdachten destijds waren veroordeeld op grond van twijfelachtig deskundigenbewijs, meinedige verklaringen en vervalsing van bewijs door politiefunctionarissen.⁷⁴

Na alle eerdere ophef werd door de regering op 14 maart 1991 de Royal Commission on Criminal Justice opgericht, welke als taak had de gehele strafrechtspleging door te lichten. Dit was op dezelfde dag dat de zogenoemde *Birmingham Six* werden vrijgesproken na zestien jaar onterecht in gevangenschap te hebben gezeten. Gezien de laatste jaren aan de toegankelijkheid en het functioneren van de herzieningsprocedure werd getwijfeld, werd deze

⁷⁰ Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 7.

⁷¹ Morre 2010, p. 41.

⁷² Morre 2010, p. 42.

⁷³ Dingwall 2000, p. 278.

⁷⁴ Brants 2006, p. 3-4.

ook door de commissie meegenomen. In het rapport dat de commissie uitbracht werd onder ander geadviseerd dat er een onafhankelijke commissie aangesteld moest worden die de mogelijke *miscarriages of justice* kon onderzoeken. Deze aanbeveling werd onmiddellijk overgenomen en met de inwerkingtreding van de Criminal Appeal Act 1995 was de Criminal Cases Review Commission dan ook een feit.⁷⁵

4.1 *Tainted acquittals*

Een van de andere overgenomen aanbevelingen maakte herziening ten nadele op grond van falsa mogelijk. Dit gebeurde door een uitzondering op de *double jeopardy*-regel mogelijk te maken wanneer er sprake is van geïntimideerde juryleden of (mogelijke) getuigen, of andere vormen van *interference* met deze personen. Deze zogenaamde *tainted acquittals*-regeling vindt zijn oorsprong in section 54-57 van de Criminal Procedure and Investigations Act 1996, en maakt een vrijspraak vernietigbaar wanneer er sprake is geweest van deze voornoemde *administration of justice offences*: falsa. Voorwaarde is hier wel dat de eerder gegeven vrijspraak naar alle waarschijnlijkheid niet was uitgesproken zonder de voornoemde *interference* of intimidatie en dat de nieuwe vervolging *in the interest of justice* moet zijn.⁷⁶

Hoewel de *rule against double jeopardy* zagezegd al tijden onderwerp van kritiek was en de ontwikkeling van nieuwe wetenschappelijke technieken op het gebied van DNA-analyse en het toenemende belang van mensenrechten ook bijdroegen aan het debat hieromtrent, is de zogeheten *Stephen Lawrence case* de reden dat de *double jeopardy*-regel pas echt ter discussie is komen te staan.⁷⁷ Op deze geruchtmakende zaak, waarin vijf blanke jongeren onschuldig werden geacht aan de dood van een zwarte scholier, volgde een rapport dat vernietigende conclusies bevatte.⁷⁸ Een van de gedane aanbevelingen hield in om een hernieuwde vervolging na vrijspraak mogelijk te maken in het geval van *fresh and viable evidence*.

Naar aanleiding van het voornoemde spraakmakende rapport werd in 1999 in opdracht van de Engelse minister van Binnenlandse Zaken een onafhankelijk advies uitgebracht betreffende de hervorming van de wetgeving door de zogenaamde Law Commission. Na enkele maanden verscheen het Consultation Paper *Double jeopardy*, waarin de meest opvallende aanbeveling inhield om onder bepaalde voorwaarden, naast de voornoemde *tainted acquittals*-regeling, een uitzondering op de *double jeopardy*-regel mogelijk te maken in geval van nieuwe feiten of gegevens na een gegeven vrijspraak.⁷⁹

4.2. *New and compelling evidence*

De voorwaarden die aan deze *new evidence*-regel gesteld zouden moeten worden, hielden in dat het in ieder geval om een dusdanig ernstig delict moest gaan dat de verdachte naar alle waarschijnlijkheid een gevangenisstraf van minimaal drie jaar opgelegd zou krijgen.⁸⁰ Ook moest het nieuw verkregen bewijs een zeer sterk vermoeden wekken dat de verdachte wél veroordeeld zou worden bij heropening van de betreffende strafzaak.

⁷⁵ www.ccr.gov.uk; www.cps.gov.uk; Morre 2010, p. 47-48.

⁷⁶ Morre 2010, p. 48-49.

⁷⁷ Morre 2010, p. 50.

⁷⁸ *MacPherson report* 1999.

⁷⁹ LCCP 156, par. 1.19, 4.15, 5.2, 5.4, 5.17.

⁸⁰ Dingwall 2000, p. 279, LCCP 156, par. 5.18-5.29; Mevis & Kooijmans 2003, p. 69.

Verder moest aantoonbaar zijn dat de nieuwe feiten en gegevens ten tijde van het eerste onderzoek niet bekend hadden kunnen zijn en dat de inzet van de opsporingsinstanties en het OM dus naar behoren was destijds.⁸¹ Tot slot moest de High Court nog van mening zijn dat de vernietiging van het eerdere vonnis en het instellen van een hernieuwde vervolging *in the interest of justice* is, en zou er met het oog op dit laatste slechts één keer aanspraak gemaakt kunnen worden op de *new evidence*-regel.⁸²

Vanzelfsprekend kwamen op deze nieuwe voorstellen omtrent de nieuwe uitzondering op de *rule against double jeopardy* wederom veel uiteenlopende reacties. Het merendeel bleek positief te zijn, hoewel niet iedereen zich kon vinden in de door de Law Commission voorgestelde zeer ruime uitzondering.⁸³ Anderen hadden juist weer hun bedenkingen bij de begrenzing aan de uitzondering met betrekking tot de delicten waarop deze van toepassing zou moeten worden. Hiervan werd geen specifieke lijst opgesteld, maar slechts de minimum strafmaat gegeven.

In maart 2001 verscheen het eindrapport van de Law Commission, waarin onder andere de conclusies van de Consultation Paper en de resultaten van het later verschenen rapport van de Home Affairs Committee van het House of Commons waren opgenomen.⁸⁴ In dit laatst genoemde rapport van de Home Affairs Committee werd erop gewezen dat het veroordelen van schuldigen een algemeen doel is van het strafrecht, ook al is de *rule against double jeopardy* een diepgewortelde common law-regel.⁸⁵

Uit het eindrapport blijkt onder andere dat het *finality*-principe (*lites finiri oportet*) in het strafrecht een van de zwaarwegendste bezwaren tegen herziening ten nadele is. Aan de *double jeopardy*-regel, waardoor het vertrouwen in de strafrechtspleging behouden blijft, zijn als symbool van de *rule of law* veel (democratische) waarden gekoppeld. Uit de *finality* die in de *rule against double jeopardy* besloten ligt, blijkt de begrenzing van de overheidsmacht en de vrijheid van de burger.⁸⁶

De belangrijkste verschillen met de Consultation Paper liggen vooral in een aantal voorwaarden die gesteld zijn aan de uitzondering met betrekking tot *new evidence*. Gelet op het bovengenoemde maatschappelijke belang heeft de Law Commission de reikwijdte van de uitzondering beperkt tot moord. Dit ook omdat de schade die de onterechte vrijpraak in deze gevallen aan de geloofwaardigheid van de rechtspleging toebrengt, zwaarder weegt dan de bescherming door de *double jeopardy*-regel.⁸⁷

Een andere voorwaarde werd daarentegen uitgebreid. Waar nieuwe feiten en gegevens voorheen dusdanig sterk moesten zijn dat de verdachte waarschijnlijk veroordeeld zou worden bij de tweede vervolging, werd nu slechts als criterium gesteld dat het bewijs zo sterk moest zijn dat een hernieuwde vervolging is gerechtvaardigd. Verder besloot de Law Commission dat het *in the interest of justice* moest zijn om het eerste vonnis te verwerpen, en dat de focus dus niet gelegd moest worden op het aanwezige bewijs destijds, of de mogelijke uitkomst van de nieuwe vervolging.⁸⁸ De regel dat in een bepaalde zaak slechts eenmaal beroep kon worden gedaan op herziening ten nadele, werd wel origineel overgenomen.

⁸¹ Dingwall 2000, p. 280, LCCP 156, par. 5.46-5.48; Mevis & Kooijmans 2003, p. 68-69.

⁸² LCCP 156, par. 5.49-5.51, 5.58-5.60; Morre 2010, p. 55.

⁸³ Law Com no. 267, par. 4.6; Mevis & Kooijmans 2003, p. 69.

⁸⁴ The Law Commission Report no. 267, *Double jeopardy and prosecution appeal. Report on two references under section 3(1)(e) of the Law Commissions Act 1965*, Londen: TSO 2001, Cm 5048.

⁸⁵ Home Affairs Committee, Third report: *The Double jeopardy Rule*, HC session 1999-2000, Londen: TSO: 2000.

⁸⁶ Morre 2010, p. 60.

⁸⁷ Law Com no. 267, par. 4.20-4.42; Mevis & Kooijmans 2003, p. 70; Morre 2010, p. 61.

⁸⁸ Law Com no. 267, par. 4.57-4.61; Morre 2010, p. 61-62.

Dit rapport werd op zijn beurt weer besproken in een aantal andere rapporten en herziening ten nadele bleef veelbesproken in de media. De *Daily Telegraph* concludeert een artikel met de opmerking dat *finality* voor zowel slachtoffers als verdachten belangrijk is.⁸⁹ Het gaat erg ver om op grond van één geruchtmakende zaak afstand te doen van een eeuwenoud beginsel, hierbij verwijzend naar de *Stephen Lawrence case* en het spreekwoord '*hard cases make bad law*'.

De opvattingen van de regering, over hoe het strafrechtssysteem volgens haar het beste gemoderniseerd kon worden, werden gepubliceerd in de White Paper *Justice for All*, waarin de voorstellen van de Law Commission waren overgenomen.⁹⁰ Het wetsvoorstel dat uiteindelijk werd ingediend als de Criminal Justice Bill 2002 en inmiddels is aangenomen als de Criminal Justice Act 2003, is vergelijkbaar met het voorstel dat nu in Nederland aanhangig is en om die reden een belangrijke inspiratiebron geweest voor het Nederlandse voorstel.

⁸⁹ *Daily Telegraph* 20 juni 2002; Morre 2010, p. 64-65.

⁹⁰ *Justice for All*, Londen, TSO 2002, Cm. 5563, par. 4.63-4.66.

5. Conclusie & aanbevelingen

Omdat binnen de huidige Nederlandse straf(proces)wetgeving geen vrijspraken maar slechts veroordelingen kunnen worden herzien, rijst vaak de vraag of de huidige herzieningsregeling er is ten behoeve van de genoegdoening van slachtoffers, of juist ten behoeve van de gemoedsrust van verdachten. Daarmee hangt samen dat een herziening van de herzieningsregeling mogelijk frictie met de grondbeginselen oplevert.

Na de voorafgaande analyse van de huidige herzieningsregeling in het WvSv, het aanhangige wetsvoorstel met betrekking tot herziening ten nadele, de geldende bezwaren tegen de invoering van deze modaliteit en de wetgeving hieromtrent in Engeland, zal daaruit in dit laatste hoofdstuk een conclusie worden afgeleid, waarmee feitelijk antwoord gegeven wordt op de centrale vraagstelling:

In hoeverre is herziening van onherroepelijke strafzaken ten nadele van de verdachte in strijd met de diepgewortelde en gerespecteerde grondbeginselen van het Nederlandse strafprocesrecht?

5.1 Het ne bis in idem-beginsel

Het ne bis in idem-beginsel is naast een van de meest diepgewortelde en gerespecteerde grondbeginselen van het Nederlandse strafrecht, waarschijnlijk ook het belangrijkste bezwaar tegen de modaliteit van herziening ten nadele. Ook ik plaatste vraagtekens bij de wenselijkheid en mogelijkheden van herziening ten nadele bij mijn eerste kennismaking met de kwestie. Hoe zit het bijvoorbeeld procesrechtelijk gezien? Is er sprake van een heropening van een zaak of wordt het gehele vervolgingsproces opnieuw gestart? Et cetera. Naarmate men zich meer verdiept in de modaliteit van herziening ten nadele en kritisch kijkt naar de achtergronden van het ne bis in idem-beginsel, zullen steeds meer van deze vragen beantwoord worden, en kunnen de geldende bezwaren vaak zelfs worden gerelativeerd.

5.1.1 Nationale wetgeving

Wanneer men artikel 68 WvSr leest, valt meteen op dat dit een ruime interpretatie van het ne bis in idem-beginsel toelaat. Na het onderzoeken van de achtergronden van dit artikel, blijkt dat dit zelfs bij een ruime interpretatie van het beginsel, niet in de weg staat aan herziening ten nadele.⁹¹

De kern van ne bis in idem betreft namelijk een verbod op een tweede behandeling van een eerder afgedane strafzaak. Dit verbod is herziening ten nadele dus niet van toepassing, gezien het hierbij 'slechts' om een heropening van een onherroepelijke strafzaak gaat. Wanneer het beginsel ruimer wordt geïnterpreteerd, zal de

⁹¹ Cleiren en Verpalen e.a. 2010.

modaliteit na de aanname van het aanhangige wetsvoorstel onder de gevallen waarin rechterlijke uitspraken voor herziening vatbaar zijn vallen, als bedoeld in de openingszin van artikel 68.

Wanneer de strafbare feiten en uitspraken die voor herziening ten nadele vatbaar zijn, door middel van de aanname van het wetsvoorstel onder deze uitzondering op het beginsel komen te vallen, kan met inachtneming van het bovenstaande geconcludeerd worden, dat er geen constitutionele bezwaren bestaan tegen de invoering van herziening ten nadele in het WvSv, ongeacht hoe ruim artikel 68 WvSr geïnterpreteerd wordt.

5.1.2 Europese wetgeving

Het ne bis in idem-beginsel vindt niet alleen zijn rechtsgrond in artikel 68 van het nationale WvSr, maar ook in het EVRM. Het beginsel als genoemd in artikel 4 van het Zevende Aanvullend Protocol EVRM, vormt in ieder geval geen beletsel voor herziening ten nadele omdat dit protocol niet is geratificeerd door Nederland. Wanneer deze ratificatie nog zou plaatsvinden in de toekomst, biedt lid 2 van het voornoemde artikel zelfs mogelijkheden voor de modaliteit.

Indien er namelijk aanwijzingen zijn voor nieuwe of pas aan het licht gekomen feiten (nova), of indien er sprake was van een fundamenteel gebrek in het vorige proces (falsa), die de uitkomst van de zaak zouden (kunnen) beïnvloeden, beletten de bepalingen van artikel 4 lid 1 (onder andere het verbod op het tweede vervolging) niet de heropening van het proces. Onder de nova vallen in de zin van dit artikel ook nieuwe betekenissen van bewijs gerelateerd aan feiten die reeds eerder bekend waren.

Gezien de hoofdlijnen van het aanhangige wetsvoorstel overeenkomen met deze bepalingen, kan de modaliteit van herziening ten nadele ook probleemloos bestaan binnen de grenzen van artikel 4 Zevende Aanvullend Protocol EVRM, mocht Nederland dit protocol ooit ratificeren.

5.1.3 Internationale wetgeving

Wat de internationale wetgeving betreft, vindt het ne bis in idem-beginsel zijn rechtsgrond in lid 7 van artikel 14 IVBPR. In eerste instantie lijkt dit lid aan herziening ten nadele in de weg te staan, gezien 'niemand voor een tweede keer mag worden berecht of gestraft voor een strafbaar feit waarvoor hij reeds overeenkomstig de wet en het procesrecht van elk land bij onherroepelijke uitspraak is veroordeeld of waarvan hij is vrijgesproken.'⁹² Hoewel in de nationale en Europese wetgeving een uitzondering op deze hoofdregel van het ne bis in idem-beginsel is opgenomen, kent het IVBPR deze niet.

Uit enkele General Comments van het toezichthoudende comité blijkt echter dat dit lid restrictief is en in geval van bijzondere omstandigheden niet aan herziening ten nadele in de weg staat. Voorts heeft Nederland een voorbehoud gemaakt bij de bepaling van artikel 14 lid 7 IVBPR waardoor de nationale uitzondering op het verbod van dubbele vervolging ook hier geldt. Nu blijkt dat, naast het EVRM, ook het IVBPR geen bezwaren vormt tegen herziening ten nadele, kan geconcludeerd worden dat er geen constitutionele of verdragsrechtelijke aspecten van het ne bis in idem-beginsel aan deze modaliteit in de weg staan, en dat deze in de meeste gevallen zelfs uitstekend zou passen binnen de grenzen van ne bis in idem.

⁹² Artikel 14 lid 7 IVBPR.

5.2 Het recht op een eerlijk proces

Het *right to a fair trial* is vastgelegd in artikel 6 EVRM en kan in principe geen bezwaar tegen herziening ten nadele opleveren omdat dit artikel pas van toepassing wordt nadat een herzieningsaanvraag al is goedgekeurd door betreffende lidstaat. In de procedure die op deze goedkeuring volgt is het volgens het EHRM wel essentieel steeds te pogen het recht op een eerlijk proces te waarborgen en een weldoordachte afweging tussen de tegenstrijdige belangen te maken.

Een mogelijkheid tot correctie van een onjuiste beslissing in de vorm van herziening ten voor- of ten nadele, is een voorziening die steunt op het algemeen belang van waarheidsvinding om zo de rechtsorde te bevestigen.⁹³ Hier moet opgemerkt worden dat het de modaliteit van herziening niet zuiver gebruikt mag worden voor een nieuwe behandeling, maar dat het moet gaan om de correctie van juridische misslagen en onjuiste beslissingen. Daar tegenover staat het bijzondere belang van de verdachte.

Bij herziening ten voordele wordt geacht dat het bijzondere belang van de ten onrechte veroordeelde burger, opweegt tegen het onaangetaast laten van het onherroepelijk gewijsde, iets dat blijkt uit de Puttense moordzaak en zaak-Lucia de Berk. Bij een vermoedelijk onterechte vrijspraak of OVAR en daarmee herziening ten nadele, lijkt het echter het algemeen belang tot correcte toepassing van het materiële recht te zijn dat zwaarder weegt.⁹⁴

De mogelijke aantasting van de rechtszekerheid is eveneens een lastig vraagstuk. Enerzijds geldt ook hier het algemene belang aan rechtszekerheid dat door herziening ten nadele wordt verhoogd door hernieuwde vaststelling van de materiële waarheid mogelijk te maken. Voorts geldt anderzijds de rechtszekerheid van de verdachte, waardoor deze aan het gezag van het gewijsde, gezag en sociale rust kan ontleen aan de maatschappij en de overheid, hierbij ook verwijzend naar het ne bis in idem-beginsel.⁹⁵

Waar net al bleek dat er geen sprake is van een duidelijk zwaarder wegend belang, geldt dat met betrekking tot de rechtszekerheid hetzelfde. Wel kan voorzichtig gesteld worden dat de instandhouding van een onrechtvaardige beslissing nooit een eis van het recht kan zijn en evenmin door de rechtszekerheid wordt gevorderd. Omdat beide bezwaren lastige vraagstukken opleveren wordt later hierop teruggekomen in een aanbeveling.

Tot slot geldt het bezwaar dat herziening ten nadele ingezet kan worden als een herkansing voor een opsporingsinstantie of de rechterlijke macht na een misstap, waarvan de gewezen verdachte dus het 'slachtoffer' wordt. Dit bezwaar kan deels ontkracht worden door rechtsdwaling als grond voor herziening ten nadele uit te sluiten in het aanhangige wetsvoorstel. Los daarvan mag van de maatschappij wel wat vertrouwen in de rechterlijke macht verwacht worden omdat er nooit een voorval heeft plaatsgevonden waardoor angst voor gemakzucht gegrond zou zijn.

5.3 Lites finiri oportet

Als laatste bezwaar wordt *lites finiri oportet* genoemd, inhoudende dat gedingen ooit beëindigd moeten worden. In het aanhangige wetsvoorstel is echter rekening gehouden met het feit dat een oneindig vervolgingsmonopolie van

⁹³ Mevis & Kooijmans 2003, p. 24.

⁹⁴ Morre 2010, p. 31.

⁹⁵ Mevis & Kooijmans 2003, p. 113-114.

het OM onwenselijk is, door herziening ten nadele op grond van een novum slechts mogelijk te maken binnen de verjaringstermijn van een delict en wanneer de betreffende zaak nog niet eerder herzien is. Wanneer de modaliteit aangewend zou worden op grond van een falsum gelden deze twee beperkingen niet omdat het in dit geval aan de verdachte zelf te wijten is dat deze nogmaals geconfronteerd wordt met een strafproces.

Tot slot wordt gewezen op het verminderen van de kwaliteit van het bewijsmateriaal naarmate de tijd vordert, waarmee de verwezenlijking van het materiele recht geschaad kan worden en daarmee het recht op een eerlijk proces. Dit bezwaar kan ondervangen worden door het feit dat er in het aanhangige wetsvoorstel strenge richtlijnen zijn opgesteld omtrent de kwaliteitseisen van bewijsmateriaal en forensische technieken inmiddels zo ver ontwikkeld zijn dat daders nog lang na het plegen van een delict met ferme zekerheid geïdentificeerd kunnen worden.

5.4 Het antwoord op de hoofdvraag

Ondanks de harde feiten omtrent de mate van frictie van herziening ten nadele met de grondbeginselen, is het ondenkbaar dat er ooit een gelijkgestemde mening komt wat betreft de belangenafweging tussen het individu en de maatschappij en de aantasting van de rechtszekerheid van partijen. Dit onderzoek werd ingeleid met het gegeven dat rechtspreken mensenwerk is, iets dat het ook altijd zal blijven. Hoewel het wetboek een zeer solide uitgangspunt vormt waarop deze rechtspraak hoofdzakelijk gebaseerd kan worden, is het hierbij onmogelijk iedere vorm van emotionele interpretatie uit te sluiten.

Wanneer men naar de bovenstaande analyse kijkt kan worden opgemerkt dat de essentie van het ne bis in idem-beginsel, het recht op een eerlijk proces en lites finiri oortoet feitelijk niet in de weg staat aan herziening ten nadele. In het geval van de belangen en rechtszekerheid kan dit niet zo stellig gezegd worden. Omdat hier de feiten en omstandigheden van het individuele geval meespelen, moet steeds per zaak bekeken worden welke belangen zwaarder wegen en hoe de rechtszekerheid het minst wordt aangetast. Dit maakt de kwestie zeer ingewikkeld en het lastig te bepalen of de voordelen aan de invoering van herziening ten nadele in het WvSv opwegen tegen de nadelen die hiermee gepaard gaan.

Ikzelf sluit me na het objectief uitvoeren van dit onderzoek aan bij degenen die stellen dat de individuele vrijheid en autonomie van de gewezen verdachte niet pertinent hoort te gaan voor het enkele geval waarin de schuldige onbestraft blijft. Ik ben dan ook samen met voormalig minister van justitie Hirsch Ballin *“van oordeel dat in een aantal welomlijnde, zeer zware zaken de voordelen van een herziening ten nadele zwaarder wegen dan de daaraan verbonden nadelen.”*⁹⁶

Hoewel herziening ten nadele diep kan ingrijpen in de rechtspositie van de gewezen verdachte stichten ook vrijspraken die ten onrechte zijn gegeven geen vrede. De afweging van zulke belangen zal per individueel geval steeds opnieuw en met de nodige zorg gemaakt moeten worden. Om deze reden is het wijs om bijvoorbeeld een commissie in te stellen die belast wordt met deze belangenafweging. Mijn inziens kan deze afweging het beste gemaakt worden wanneer de leden van een dergelijke commissie uit alle mogelijke hoeken van de samenleving komen en deze dus niet slechts uit juridische professionals bestaat. Hoewel juryrechtspraak natuurlijk een compleet ander doel nastreeft, kan deze aanbeveling wel hiermee vergeleken worden wat bijvoorbeeld de afspiegeling van de bevolking betreft.

⁹⁶ Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3, p. 2.

Met de introductie van herziening ten nadele in het WvSv neemt de noodzaak van het bewaren van gegevens van gewezen verdachten toe. Tot slot wil ik adviseren verder onderzoek te doen naar deze noodzaak omdat het disproportioneel wordt geacht om de gegevens van alle gevallen van vrijspraak of OVAR van de delicten waarbij herziening ten nadele mogelijk zou worden te bewaren, hoewel het aantal gevallen waarop deze modaliteit van toepassing zou kunnen zijn zeer gering is.

De voormalige Britse premier Tony Blair typeert mijns inziens het oude Engelse - en daarmee dus het huidige Nederlandse - systeem perfect, door dit te beschrijven als *“a 19th century criminal justice system trying to solve 21st century crimes.”*⁹⁷ Door middel van de aanname van het aanhangige wetsvoorstel voor herziening ten nadele kan ook Nederland nu laten zien dat in ieder geval haar straf(proces)wetgeving met de tijd meegaat. Want laten we eerlijk zijn, het kan natuurlijk nooit kwaad op deze manier een poging te wagen het recht te ontdoen van het stoffige imago dat dit vaak met zich meedraagt.

⁹⁷ *Telegraph* 13 november 2002.

Samenvatting

De huidige Nederlandse herzieningsregeling kent met zijn Romaans-Franse rechtstraditie slechts herziening van zaken waarin sprake is van een onterechte veroordeling ten voordele van de gewezen verdachte. Het herzien van een van de overige twee einduitspraken (vrijspraak of OVAR) is derhalve niet mogelijk. Onder andere uit een aantal omstreden strafzaken blijkt dit lastig te zijn omdat met name nieuwe technieken op het gebied van forensisch bewijs tegenwoordig steeds vaker (kunnen) zorgen voor nieuw essentieel bewijsmateriaal in zaken waarvan het vonnis echter al onherroepelijk is.

In september 2009 heeft de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie een wetsvoorstel met betrekking tot herziening ten nadele ingediend. Na de aanneming van dit aanhangige voorstel wordt deze ingrijpende modaliteit mogelijk bij misdrijven die zo ernstig zijn dat er naar de wettelijke omschrijving een levenslange gevangenisstraf op is gesteld en de dood van een ander tot gevolg hebben binnen de verjaringstermijn hiervan. Later werden ook doodslag en gewelds- en zedenmisdrijven met een dodelijke afloop onder de reikwijdte van de regeling gebracht, welke daarentegen niet kunnen verjaren. De einduitspraken die voor herziening ten nadele vatbaar worden betreffen een vrijspraak of OVAR. Een veroordeling kan niet worden herzien ten nadele van de gewezen verdachte, tenzij er sprake is geweest van het omkopen van een rechter.

De gronden waarop de modaliteit mogelijk zou worden zijn afgeleid uit de fouten die in een rechterlijk oordeel kunnen sluipen: nova en falsa. Rechtsdwaling is uitgesloten als grond voor herziening. Wil een zaak op een van deze gronden in aanmerking komen voor herziening ten nadele moet deze aan strenge criteria voldoen. Deze criteria zijn met betrekking tot nieuwe feiten en omstandigheden strikter dan in geval van een procedurele tekortkoming. Voordat het aanhangige wetsvoorstel mogelijk zijn inbedding in het WvSv vindt, moeten er nog een aantal fasen doorlopen worden.

Omdat het bij herziening ten nadele gaat om de heropening van een strafzaak waarin de gewezen verdachte eerder is vrijgesproken, rijst regelmatig de vraag of deze modaliteit niet in strijd is met enkele diepgewortelde en gerespecteerde grondbeginselen van het Nederlandse straf(proces)recht. Na een analyse van de constitutionele en verdragsrechtelijke aspecten van het ne bis in idem-beginsel kan echter geconcludeerd worden dat er geen frictie is met het aanhangige wetsvoorstel - mits er geen sprake is van een nieuwe vervolging of berechting - en dat de modaliteit in de meeste gevallen zelfs uitstekend past binnen de grenzen van ne bis in idem. Dit wordt bevestigd door het feit dat Engeland - ook een lidstaat van de Raad van Europa - deze modaliteit reeds decennia in haar rechtssysteem heeft opgenomen. Voorts staan ook lites finiri opart of artikel 6 EVRM (waarin het recht op een eerlijk proces zijn rechtsgrond vindt) niet per definitie aan herziening ten nadele in de weg. Waar dit in eerste instantie wel zo lijkt te zijn, is er de mogelijkheid een zaak te herzien op grond van een uitzondering op het artikel.

Het onderzoek wordt geconcludeerd met het gegeven dat herziening ten nadele een ontzettend lastig maar uiteindelijk noodzakelijk rechtsmiddel blijkt te zijn, waarbij veel zwaarwegende belangen op het spel (komen te) staan. Om deze reden is het essentieel dat er bij het eventueel aanwenden van de modaliteit van herziening ten nadele steeds een weldoordachte afweging wordt gemaakt tussen de belangen van verschillende partijen, met inachtneming van de rechtszekerheid.

Literatuurlijst

Geraadpleegde boeken

- Cleiren, C.P.M., *Het procesrecht en de waarheidsvinding*, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2001, p. 9-31.
- Cleiren, C.P.M. en Verpalen, M.J.M. e.a., *Tekst & commentaar. Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2010.
- Cleiren, C.P.M. en Verpalen, M.J.M. e.a., *Tekst & commentaar. Strafvordering*, Deventer: Kluwer 2009.
- Corstens, G.J.M., *Het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2008.
- Crijns, J.H., van der Meij, P.P.J. en Ten Voorde, J.M (red.), *De waarde van waarheid. Opstellen over waarheid en waarheidsvinding in het strafrecht*, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2008.
- Derksen, T., *Het OM in de fout. 94 structurele missers*, Diemen: Veen magazines 2008.
- Enschedé, Ch.J., *Beginselen van strafrecht*, Deventer: Kluwer 2005.
- Mevis, P.A.M. en Kooijmans, T., *Herziening ten nadele. Een studie naar de wenselijkheid en mogelijkheid van herziening ten nadele in het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2003.
- Morre, H.F., *Herziening ten nadele. Een afweging in het licht van nova, falsa, ne bis in idem en lites finiri oportet*, Amersfoort: Celsus juridische uitgeverij 2010.

Geraadpleegde artikelen

- Bos, M., 'Principles of Rational Organization as Applied in the Process of Law', *Netherlands International Law Review* mei 1977, nr. 24, pp. 43-54.
- 'Criminal justice reforms aim to favour victim', *Telegraph* 13 november 2002.
- 'Dangers of double jeopardy', *Daily Telegraph* 20 juni 2002.
- Dingwall, G., 'Prosecutorial policy, double jeopardy and the public interest', *The Modern Law Review* 2000, p. 268-280.
- Van Dongen, M., 'Lucia B. slachtoffer van een dwaling', *Volkskrant* 18 maart 2010, p. 3.
- Doorenbos, D.R., 'Kroniek van het straf(proces)recht', *Nederlands juristenblad* 5 oktober 2007, nr. 35, pp. 2181- 2189.

- Jensma, F., 'OM heeft recht op tweede kans', *NRC handelsblad* 27 juni 2007, p. 7.
- Kooijmans, T., 'Het novum als ingang van herziening', *Delikt en delinkwent* 2007, nr. 33, pp. 410-432.
- Kwakman, N.J.M., 'Opsporing verzocht?', *Nederlands juristenblad* 26 april 2008, nr. 17, pp. 1038-1040.
- Pieterse, L.J.A. en Schreinemachers, M., 'Herziening in belastingzaken', *Ars aequi* februari 2011, pp. 104-110.
- Schreuder, A., 'Justitie vermoedt fout te zitten in zaak-Nienke', *NRC handelsblad* 10 december 2004, p. 3.
- Vennix, R.M., 'Herziening ten nadele van de verdachte?', *Delikt en delinkwent* 2001, nr. 31, pp. 711-721.
- Welgraven, C., 'Het spoor terug naar een moord', *Trouw de verdieping* 7 december 2000, p. 15.
- 'Criminal justice reforms aim to favour victim', *Telegraph*, 13 november 2002.

Geraadpleegde parlementaire stukken

- Kamerstukken II 2006/07, 31 031 VI, nr. 8, p. 13.
- Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 2.
- Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3.
- Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 4.
- Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 2.
- Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 3.
- Kamerstukken II 2010/11, 32 044, nr. 8.
- Kamerstukken II 2010/11, 32 417, nr. 14.

Geraadpleegde arresten

- EHRM 20 juli 2004, nr. 50178/99 (Nikitin/Rusland).
- EHRM 9 februari 2006, nr. 43371/02 (Rabus/Duitsland).
- EHRM 24 mei 2007, nr. 65582/01 (Radchikov/Rusland).

Overige geraadpleegde bronnen

- Brouwer, H.N., 'Wanneer stopt de waarheidsvinding?', *Bijdrage jaarvergadering Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak* 6 oktober 2008.
- Brouwer, H.N., Advies College van procureurs-generaal over wetsvoorstel Wet herziening ten nadele 27 oktober 2008, bijlage bij Kamerstukken II 2008/09, 32 044, nr. 3.
- Brants, C.H., *Criminal Cases Review Commission*, Willem Pompe instituut voor strafrechtswetenschappen universiteit Utrecht, januari 2006.
- Comité voor de Rechten van de Mens, General Comment 13 april 1984, nr. 13.
- Comité voor de Rechten van de Mens, General Comment 23 augustus 2007, nr. 32.
- Explanatory Report, Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ETS No. 117, par. 30.
- Home Affairs Committee, Third report: *The Double jeopardy Rule*, HC session 1999-2000, Londen: TSO: 2000.
- Home Office, Lord Chancellor's Department and Office of the Attorney-General, 'White Paper' 2002, Justice for All (Londen: TSO) CM 5563, par. 4.63-4.66.
- 'Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms', CETS No. 117.
- *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* 2005, nr. 595.
- *The Stephen Lawrence inquiry. Report of an inquiry by Sir William MacPherson of Cluny*, Londen: TSO 1999, Cm 4262.
- The Law Commission, Consultation Paper No. 156, *Double jeopardy. A consultation paper*, Londen: TSO 1999 (LCCP 156) <<http://www.lawcom.gov.uk/docs/Cp156.pdf>>
- The Law Commission Report no. 267, *Double jeopardy and prosecution appeal. Report on two references under section 3(1)(e) of the Law Commissions Act 1965*, Londen: TSO 2001, Cm 5048.
- 'Van wetsvoorstel naar wet', <www.tweedekamer.nl/hoe_werkt_het/van_wetsvoorstel_tot_wet>
- 'Wetgevingsprocedure', <www.eerstekamer.nl/begrip/wetgevingsprocedure>
- 'Wijziging van Sv in verband met regeling herziening ten nadele (Wet herziening ten nadele) (V&J)', <www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/wetsvoorstellen/2010/07/05/wijziging-van-sv-in-verband-met-regeling-herziening-ten-nadele-wet-herziening-ten-nadele-jus>

Bijlage 1 - Lijst van gebruikte afkortingen

- EHRM Europees Hof voor de Rechten van de Mens
- EVRM Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden
- IVBPR Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
- NJV Nederlandse Juristen-Vereniging
- OM Openbaar Ministerie
- OVAR Ontslag van alle rechtsvervolging
- WvSr Wetboek van Strafrecht
- WvSv Wetboek van Strafvordering

Bijlage 2 - Aangehaalde wetsartikelen

Artikel 6 EVRM - Recht op een eerlijk proces

1. Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde vervolging heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld. De uitspraak moet in het openbaar worden gewezen maar de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd, gedurende de gehele terechtzitting of een deel daarvan, in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of nationale veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privéleven van procespartijen dit eisen of, in die mate als door de rechter onder bijzondere omstandigheden strikt noodzakelijk wordt geoordeeld, wanneer de openbaarheid de belangen van een behoorlijke rechtspleging zou schaden.
2. Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.
3. Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, heeft in het bijzonder de volgende rechten:
 - a. onverwijd, in een taal die hij verstaat en in bijzonderheden, op de hoogte te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging;
 - b. te beschikken over de tijd en faciliteiten die nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging;
 - c. zich zelf te verdedigen of daarbij de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze of, indien hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, kosteloos door een toegevoegd advocaat te kunnen worden bijgestaan, indien de belangen van een behoorlijke rechtspleging dit eisen;
 - d. de getuigen à charge te ondervragen of doen ondervragen en het oproepen en de ondervraging van getuigen à décharge te doen geschieden onder dezelfde voorwaarden als het geval is met de getuigen à charge;
 - e. zich kosteloos te doen bijstaan door een tolk, indien hij de taal, die ter terechtzitting wordt gebezigd niet verstaat of niet spreekt.

Artikel 4 Zevende Aanvullend Protocol EVRM - Recht om niet tweemaal te worden berecht of gestraft

1. Niemand wordt opnieuw berecht of gestraft in een strafrechtelijke procedure binnen de rechtsmacht van dezelfde Staat voor een strafbaar feit waarvoor hij reeds onherroepelijk is vrijgesproken of veroordeeld overeenkomstig de wet en het strafprocesrecht van die Staat.
2. De bepalingen van het voorgaande lid beletten niet de heropening van de zaak overeenkomstig de wet en het strafprocesrecht van de betrokken Staat, indien er aanwijzingen zijn van nieuwe of pas aan het licht gekomen feiten, of indien er sprake was van een fundamenteel gebrek in het vorige proces, die de uitkomst van de zaak zouden of zou kunnen beïnvloeden.
3. Afwijking van dit artikel krachtens Artikel 15 van het Verdrag is niet toegestaan.

Artikel 14 lid 7 IVBPR

7. Niemand mag voor een tweede keer worden berecht of gestraft voor een strafbaar feit waarvoor hij reeds overeenkomstig de wet en het procesrecht van elk land bij onherroepelijke uitspraak is veroordeeld of waarvan hij is vrijgesproken.

Artikel 457 WvSv

[1.] Herziening van eene in kracht van gewijsde gegane einduitspraak houdende veroordeeling, kan worden aangevraagd:

1 op grond van de omstandigheid dat bij onderscheidene arresten of vonnissen, in kracht van gewijsde gegaan of bij verstek gewezen, bewezenverklaringen zijn uitgesproken, welke niet zijn overeen te brengen;

2 op grond van eenige omstandigheid die bij het onderzoek op de terechtzitting den rechter niet was gebleken en die op zich zelve of in verband met de vroeger geleverde bewijzen met de uitspraak niet bestaanbaar schijnt in dier voege dat ernstig vermoeden ontstaat dat ware zij bekend geweest, het onderzoek der zaak zou hebben geleid, hetzij tot vrijspraak van den veroordeelde, hetzij tot ontslag van rechtsvervolging op grond dat deze niet strafbaar was, hetzij tot niet ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie, hetzij tot toepasselijkverklaring van eene minder zware strafbepaling;

3 op grond van een uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens waarin is vastgesteld dat het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden dan wel een protocol bij dit verdrag is geschonden in de procedure die tot de veroordeling of een veroordeling wegens hetzelfde feit op grond van dezelfde bewijsmiddelen heeft geleid, indien herziening noodzakelijk is met het oog op rechtsherstel als bedoeld in artikel 41 van dat verdrag.

[2.] Op gelijke gronden kan herziening worden aangevraagd, indien bij het gewijsde een telastegelegd feit als bewezen is aangenomen, zonder dat ter zake eene veroordeeling is gevolgd. Onder "veroordeelde" wordt in dezen Titel begrepen hij tegen wien zoodanig gewijsde is gegeven; de bepalingen daarvan worden te zijnen aanzien overeenkomstig toegepast, met dien verstande dat het eerste lid van artikel 481 geene toepassing vindt.

Artikel 68 WvSr

1 Behoudens de gevallen waarin rechterlijke uitspraken voor herziening vatbaar zijn, kan niemand andermaal worden vervolgd wegens een feit waarover te zijnen aanzien bij gewijsde van de rechter in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba onherroepelijk is beslist.

2 Is het gewijsde afkomstig van een andere rechter, dan heeft tegen dezelfde persoon wegens hetzelfde feit geen vervolging plaats in geval van:

1 vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging;

2 veroordeling, indien een straf is opgelegd, gevolgd door gehele uitvoering, gratie of verjaring der straf.

3 Niemand kan worden vervolgd wegens een feit dat te zijnen aanzien in een vreemde staat onherroepelijk is afgedaan door de voldoening aan een voorwaarde, door de bevoegde autoriteit gesteld ter voorkoming van strafvervolging.

Artikel 349 WvSv

1 Indien het onderzoek in het voorgaande artikel bedoeld, daartoe aanleiding geeft, spreekt de rechtbank uit de nietigheid der dagvaarding, hare onbevoegdheid, de niet-ontvankelijkheid van den officier van justitie of de schorsing der vervolging.

2 Indien een feit dat ingevolge artikel 382 voor de kantonrechter moet worden vervolgd, bij een andere kamer van de rechtbank aanhangig is gemaakt, kan het feit op verzoek van de verdachte of ambtshalve worden verwezen naar de kantonrechter. Zodanige verwijzing is niet mogelijk, indien primair een feit is ten laste gelegd dat ingevolge artikel 382 niet voor de kantonrechter wordt vervolgd.

3 Ingeval de officier van justitie op grond van artikel 264, tweede lid, onder b, weigert een door de rechter gegeven bevel tot dagvaarding of oproeping van een getuige ten uitvoer te leggen, terwijl die getuige ingevolge een onherroepelijke rechterlijke beslissing geen bedreigde getuige of afgeschermd getuige wiens identiteit verborgen wordt gehouden is, spreekt de rechtbank de niet-ontvankelijkheid van de officier van justitie in zijn vervolging uit.

Artikel 350 WvSv

Indien het onderzoek in artikel 348 bedoeld, niet leidt tot toepassing van artikel 349, eerste lid, beraadslaagt de rechtbank op den grondslag der telastlegging en naar aanleiding van het onderzoek op de terechtzitting over de vraag of bewezen is dat het feit door den verdachte is begaan, en, zoo ja, welk strafbaar feit het bewezen verklaarde volgens de wet oplevert; indien wordt aangenomen dat het feit bewezen en strafbaar is, dan beraadslaagt de rechtbank over de strafbaarheid van den verdachte en over de oplegging van straf of maatregel, bij de wet bepaald.

Bijlage 3

Het wetsvoorstel